

Mensenrechtenrapportage 2021

Inzet en resultaten Nederlands buitenlands mensenrechtenbeleid

Mensenrechtenrapportage 2021 | Menschenrechtenrapportage 2021 | Menschenrechtenrapportage 2021 | Menschenrechtenrapportage 2021 | Menschenrechtenrapportage 2021

Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colombo Mexico Muscat
slava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koeala Loempoe Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Muscat Dakar
khholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxemburg Dak
Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou Algiers Kin
ton St Petersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amsterdam Abeba
poli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo New York Riyad
makto Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bomay Sofia Toro
Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka Antwerpen Sao
Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao Paulo Pretor
i Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago De Chile Tunis
Managua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José Romel Luxemb
Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Muscat Windhoek Ri
yad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boedapest Lusaka Fra
nfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakol Islamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riyadh Muscat Ka
oala Parijs Madrid Belgrado Rabat Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Antwerpen Brussel Washington Lusaka We
n Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver Ankara Barcelo
na Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm San José Manag
ua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Havanna Berlijn
ong Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York Addis Abeba
New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Montreal Sofi
a Sydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile Hambu
r Kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Los Angeles
Milaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg Sao Paulo Mexico Manilla Bangkok München Buenos Aires Sarajevo Ankara St Petersburg
hanghai Bagdad Jakarta Koeala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicago Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogotá Kop
hagen Wenen Caracas Bern Koeala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Quito Lo
nden Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José Koew
Wenen Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koewit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koeala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar Es Sala
m Melbourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Maputo Am
an Bagdad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colom
Canberra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koewit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito Seoel Bangk
Wenen La Paz Paramaribo Boekarest Sarajevo Koeala Loempoeer Boekarest Kingston Algiers Stockholm Los Angeles Dubai Singapore Ankara Amman Canberra Bogotá Parijs La Paz
z Wenen Accra Vaticaanstad Port Of Spain Houston Pretoria La Paz Istanboel Boedapest Hamburg Vancouver Dhaka Dubai Bangkok Ankara Algiers Khartoem Dubai Kobe Brusse
Mexico St Petersburg Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colomb
Mexico Bratislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koeala Loempoeer Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Musc
Dakar Stockholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxe
burg Dakar Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou
Algiers Kingston St Petersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amste
n Abeba Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo Ne
York Riyad Bamako Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bom
Sofia Toronto Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka A
ntwerpen Sao Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao
ulo Pretoria Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago
De Chile Tunis Managua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José
me Luxemburg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Musc
Windhoek Riyad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boeda
st Lusaka Frankfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakol Islamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riy
h Moscat Praag Parijs Madrid Belgrado Rabat Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Antwerpen Brussel Washing
Lusaka Wenen Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver A
ara Barcelona Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm Sa
osné Managua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Ha
vanna Berlijn Hong Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York
ldis Abeba New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Mont
al Sofia Sydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Lu
mburg Kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo
ngels Milaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg S
burg Shanghai Bagdad Jakarta Koeala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali T

Foto voorzijde: ©: EPA/Mohamed Messara

Voorwoord

Eerder deze maand bezocht ik *The Moscow Times* in Nederland. Ik sprak daar met Derk Sauer, die twintig jaar geleden pionierde met een onafhankelijke krant in Rusland en dit jaar noodgedwongen het land moest verlaten, net als vele andere journalisten. Het gesprek dat ik had met de redactie van de krant voedde de diepe zorgen die ik heb en tegelijkertijd ook de hoop die ik koester als het gaat om mensenrechten in de wereld.

De zorgen mogen duidelijk zijn. Want Sauer en zijn team zijn helaas geen uitzondering: steeds minder journalisten kunnen hun werk goed doen. Na de invasie van Oekraïne is vrije journalistiek nagenoeg onmogelijk in Rusland en mogen journalisten alleen nog informatie verspreiden van Russische overheidskanalen. Maar persvrijheid staat evengoed in de rest van de wereld onder druk. In Ethiopië, waar sinds het begin van de burgeroorlog talloze journalisten zijn gearresteerd. In Nicaragua, waar de overheid een lijst publiceerde met de namen van 100 journalisten die als 'terrorist' zijn bestempeld. En ja, ook in Nederland, waar de moord op Peter R. de Vries een dieptepunt is van een bredere, zorgelijke ontwikkeling van toenemend geweld richting journalisten.

De groeiende onveiligheid van journalisten is onderdeel van een grotere, zorgelijke trend. De wereldwijde erosie van mensenrechten. Om maar een paar schokkende constatering te noemen: Acht op de tien mensen woont in een land waar hun vrijheid wordt onderdrukt. Seksueel geweld tegen vrouwen wordt steeds consequenter als oorlogswapen gebruikt, zoals de oorlog in Oekraïne ons laat zien. Na de val van Kabul zijn mensenrechtenverdedigers hun leven niet meer zeker in Afghanistan. En de streep door Roe v. Wade is een klap in het gezicht van de vele Amerikaanse vrouwen en mannen die pal achter het recht op zelfbeschikking staan.

Tegelijkertijd zijn er ook ontwikkelingen die mij vertrouwen geven. Toen ik over de redactievloer liep van *the Moscow Times* in Nederland spraken de aanwezige journalisten vol vuur over het belang van vrije journalistiek in Rusland. Hun werk gaat hier onvermoeid door: ook op 2800 kilometer afstand blijven zij onafhankelijke artikelen publiceren. Hun gedrevenheid is geen uitzondering. Wereldwijd gaan moedige journalisten en mensenrechtenverdedigers door tot het uiterste voor onze vrijheden en strijden vrouwen en de LGBTQ+ gemeenschap voor gelijke rechten.

In de reportage die voor u ligt leest u hoe Nederland zich inzet om deze vrijheden en rechten te beschermen. Deze resultaten zijn deels in cijfers uit te drukken. Zo heeft Nederland 541 journalisten in nood bijgestaan, boden we ruim 69 miljoen euro steun aan LGBTQ+-gemeenschappen in 28 landen (waarmee we de grootste donor wereldwijd zijn), en kregen 22 mensenrechtenverdedigers uit 18 landen tijdelijk onderdak in Nederland via het Shelter City programma.

Maar deze rapportage laat ook zien dat naast cijfers woorden ertoe doen. Bijvoorbeeld als het gaat om een VN resolutie over het afschaffen van de doodstraf op blasfemie en afvalligheid, waar wij ons hard voor blijven maken en ons punt hierover luid en duidelijk communiceren, ook al is er binnen de Mensenrechtenraad onvoldoende draagvlak voor de resolutie.

Toch denk ik dat het belangrijkste resultaat van alle mensenrechteninspanningen wereldwijd noch in cijfers noch in woorden is uit te drukken. Het is de mentaliteit die ik niet alleen beproefde tijdens mijn bezoek aan *The Moscow Times*, maar ook in Kyiv eerder dit jaar, en op heel veel andere plekken. De mensen die ik spreek zijn zich niet alleen bewust van hun rechten, ze zijn bereid deze te verdedigen, in de wetenschap dat een tolerantere wereld een mooiere plek is voor iedereen. Met onze mensenrechtenbeleid maken we juist ook een jongere generatie bewust van hun rechten, bijvoorbeeld door hen onderwijs en voorlichting te geven over hun rechten. De zaadjes van tolerantie die nu geplant worden bieden perspectief op een vrijere en meer rechtvaardige wereld.

W.B. Hoekstra
Minister van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Leeswijzer	5
1. Mensenrechteninzet wereldwijd en multilateraal	6
2. Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid	11
3. Vrijheid van religie en levensovertuiging	14
4. Gelijke rechten voor LHBTIQ+	16
5. Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte	20
6. Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	23
7. Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	25
Bijlage: Overzicht uitgaven	27

Leeswijzer

De Mensenrechtenrapportage 2021 richt zich op de zes prioriteiten van het Nederlandse buitenlands mensenrechtenbeleid: vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor LHBTIQ+, bescherming van mensenrechtenverdedigers en versterking van het maatschappelijk middenveld, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes en de strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven. Mensenrechten zijn daarnaast stevig verankerd in andere beleidsterreinen van het buitenlandbeleid zoals veiligheid, ontwikkelingssamenwerking en buitenlandse handel. De resultaten op deze beleidsterreinen staan in andere rapportages zoals de resultatenrapportage over ontwikkelingssamenwerking¹.

Voordat het rapport ingaat op de bovengenoemde prioriteiten, schetst het eerste hoofdstuk een overzicht van trends en ontwikkelingen op het terrein van mensenrechten in het algemeen. Daarbij gaat het onder andere over de toenemende druk op mensenrechten en democratie, de multilaterale inzet via de VN en de EU en de inzet van de Mensenrechtenambassadeur en de Speciaal Gezant Religie en Levensovertuiging. Het hoofdstuk geeft een niet-uitputtend overzicht van de inspanningen.

Thematische hoofdstukken

Elk thematisch hoofdstuk start met een weergave van de meest in het oog springende resultaten. Daarnaast wordt per thema een overzicht gegeven van de financiële uitgaven in 2021. De grondslag hiervoor zijn de uitgaven onder het Mensenrechtenfonds en onder fondsen zoals Shiraka, Matra, *Civic Space Fund* en Publieksdiplomatie. Voor het thema gelijke rechten voor LHBTIQ+ en vrijheid van religie en levensovertuiging zijn naast de uitgaven uit het Mensenrechtenfonds en overige fondsen ook de uitgaven meegenomen die onder de *Power of Voices* partnerschappen op deze thema's zijn gerealiseerd in 2021. Voor het thema gelijke rechten voor vrouwen en meisjes zijn alleen de uitgaven meegenomen uit het Mensenrechtenfonds en overige fondsen die door de ambassades specifiek op dit thema zijn gerealiseerd. Een overzicht van de overige uitgaven op dit thema is terug te vinden in de OS-resultatenrapportage onder het thema Vrouwenrechten en Gendergelijkheid².

Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt duidelijk hoe het kabinet zich heeft ingezet om de doelstellingen te behalen. Hierbij is gebruik gemaakt van een breed scala aan instrumenten en kanalen, zoals projectfinanciering, bilaterale diplomatie, multilaterale onderhandelingen en verklaringen en coalitievorming. In de tekst staat aangegeven hoe Kamermoties en toezeggingen zijn uitgevoerd.

¹ [Home - OS Portaal 2021 | NL Ontwikkelingssamenwerking](#)

² [Home - OS Portaal 2021 | NL Ontwikkelingssamenwerking](#)

1. Mensenrechteninzet wereldwijd en multilateraal

Toenemende druk op mensenrechten en democratie

Oekraïne is een breuklijn waar de strijd tussen democratie en autocratie voor het oog van de wereld wordt uitgevochten. Het illustreert hoezeer de machtsverhoudingen en mondiale uitdagingen zijn veranderd. Autocratische landen worden steeds effectiever in het ondermijnen en beïnvloeden van normen en instellingen die de fundamentele vrijheden ondersteunen en beschermen. Deze landen hebben een gedeelde interesse in het minimaliseren van de controle op schendingen en lijken elkaar in toenemende mate te inspireren in het bepalen en toepassen van strategieën en instrumenten om deze controle te ondermijnen³. Dit leidt tot een verdere druk op de naleving van mensenrechten en democratie. Volgens Freedom House woonden in 2021 acht op de tien mensen in landen waar vrijheden van religie en levensovertuiging, vereniging, vergadering en meningsuiting worden ingeperkt.⁴

Tegelijkertijd vertonen steeds meer democratieën auto-cratische trekken. Daarnaast zien we een wereldwijde terugslag op vrouwenrechten, gendergelijkheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, alsmede op gelijke rechten voor de LHBTIQ+ gemeenschap.

Deze ontwikkelingen gaan hand in hand met de alsmaar krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd. Overheden gebruiken een breed scala aan rechtvaardigingen en instrumenten om de vrijheid van associatie, vereniging en meningsuiting aan banden te leggen⁵. Zo worden nationale veiligheidswetgeving, antiterrorisme wetgeving en COVID-19 maatregelen aangegrepen om de maatschappelijke ruimte voor vrije meningsuiting in te perken en demonstraties te verbieden. Dit leidt tot toenemende veiligheidsrisico's voor het maatschappelijk middenveld, waaronder mensenrechtenverdedigers en journalisten.

Ook in het digitale domein worden middelen ingezet om de handelingsmogelijkheden van maatschappelijke organisaties,

burgerbewegingen en journalisten te beperken. Overheden sluiten het internet af tijdens protesten, verkiezingen, conflicten of een staatsgreep. In 2021 gebeurde dit 182 keer in 34 landen⁶. Dit verstoort de communicatie en sluit een gebied af van contact met de rest van de wereld. In Belarus leidde een dergelijke *Internet Shutdown* tot een toename van andere mensenrechtenschendingen, omdat de verhalen en foto's van journalisten de internationale gemeenschap niet konden bereiken. Internet-afsluitingen dragen bij aan straffeloosheid.

Daarnaast ligt met de ontwikkeling van commerciële *hacking* software digitale surveillance voor veel landen opeens binnen handbereik. Onderzoek van Amnesty⁷ toonde vorig jaar aan dat de *Pegasus software*, ontwikkeld voor digitale spionage van terroristen, veelvuldig is ingezet tegen journalisten, mensenrechtenverdedigers en advocaten. Dit soort spionage kan leiden tot bedreigingen en erger. Zo waren de familie van de vermoorde journaliste journaliste Jamal Khashoggi (Saoedi Arabië), en de vermoorde journalist Cecilio Pineda (Mexico) ook doelwit van *Pegasus*.

Inzet via de VN

De verschillende trends en ontwikkelingen in landen wereldwijd hebben ook een weerslag op het multilaterale krachtenveld. De internationale rechtsorde en het multilaterale stelsel staan onder druk omdat verschillende landen in toenemende mate pogen het VN-systeem te ondermijnen.

Landen als Cuba, Iran, Venezuela, Rusland en China zetten zich actief in om het Kantoor van de VN Hoge Commissaris voor Mensenrechten (OHCHR) af te snijden van de benodigde financiële middelen, de onafhankelijkheid van VN-mandaathouders te ondergraven en de focus steeds meer te richten op collectieve rechten. Dit gaat ten koste van de monitoring en bevordering van individuele politieke en burgerlijke rechten. Zij doen dit onder andere door ruime, sturende financiering van VN-organisaties en daaraan gekoppelde personele benoemingen, maar ook

³ Freedom in the world 2022: [FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf](#) ([freedomhouse.org](#))

⁴ Freedom in the world 2022: [FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf](#) ([freedomhouse.org](#))

⁵ [Civics Monitor 2022](#)

⁶ Access Now, Keep It On report 2021: [2021-KeepItOn-Report-1.pdf](#) ([accessnow.org](#))

⁷ *Pegasus-project: spyware NSO Group gebruikt om activisten, journalisten en politieke leiders wereldwijd te volgen*, Amnesty International Nederland, 19 juli 2021
Pegasus project: spyware leak suggests lawyers and activists at risk across globe, The Guardian, 19 juli 2021

door actief lidmaatschap na te streven van VN-lichamen en commissies waarin deze thema's worden geagendeerd. Nederland⁸ probeert hier, samen met gelijkgezinde landen, tegenwicht aan te bieden

Zo stond de Europese Unie voor een strategisch moeilijke keuze toen onder andere Pakistan de resolutie over desinformatie initieerde in de Derde Commissie van de Algemene Vergadering van de VN (AVVN). Omdat de doelstelling van Pakistan afweek van het EU-beleid, was het de vraag of de EU er überhaupt wel aan moest beginnen om met Pakistan te onderhandelen over deze resolutie. Uiteindelijk ging de EU het gesprek wel aan, en is het, met input van Nederland, gelukt om taal over de bescherming van mensenrechten in de aanpak van desinformatie te versterken en oneigenlijke verwijzingen naar *hate speech* te verwijderen. Hoewel de EU het liefst meer concessies had gezien, zorgde een constructieve inzet ervoor dat de meest schadelijke elementen uit de tekst van de resolutie werden gehaald. Overigens had de resolutie ook zonder de EU voldoende steun om te worden aangenomen, als het op een stemming aan zou komen.

Een schuivend krachtenveld treffen we ook aan als het gaat om pogingen van verschillende landen om de wereldwijde normstelling op het gebied van mensenrechten te wijzigen. Door middel van grote hoeveelheden relatief kleine aanpassingen in teksten, taal en procedures is een geleidelijke koers ingezet die op termijn kan leiden tot uitholling van individuele mensenrechten en universele vrijheden. Nederland biedt, samen met de EU en andere gelijkgezinde landen, actief tegenstand door dit in de verschillende gremia te agenderen en door stevige inzet in relevante onderhandelingen. Toch lijkt een toenemend aantal landen vatbaar voor een narratief gericht op non-interventie en het voorrang geven aan (economische) ontwikkeling ten opzichte van de bescherming van mensenrechten. Als gevolg van deze tendens verzwakt de onderhandelingspositie van Nederland en gelijkgestemden in bijvoorbeeld de VN-Mensenrechtenraad (MRR). Dit werd duidelijk toen eind 2021 de mede door Nederland geïnitieerde resolutie voor de verlenging van het onderzoeksmandaat naar schendingen van humanitaire oorlogsrecht en mensenrechtenschendingen in Jemen, na een sterke tegenlobby onder aanvoering van Saudi Arabië, niet het benodigde aantal voorstemmen kreeg. Daardoor werd de onafhankelijke VN-onderzoekscommissie voor Jemen per direct opgeheven. Als gevolg van het krachtenveld kan de EU evenmin voorkomen dat resoluties worden aangenomen, die op gespannen voet staan met het universele karakter van individuele mensenrechten.

In het huidige krachtenveld is samenwerking en coalitievorming met democratische landen en traditionele partners

cruciaal, maar deze steun is steeds minder vanzelfsprekend. De rol van niet-traditionele partners wordt steeds belangrijker. Dat betekent in veel gevallen wel dat de EU bereid moet zijn water bij de wijn te doen. Dat gold bijvoorbeeld in geval van de EU-geleide resolutie over het instellen van een onderzoek mandaat voor Belarus om de vorst van de Latijns-Amerikaanse leden van de Mensenrechtenraad te bemachtigen. En in de onderhandelingen over de EU-geleide resoluties over Myanmar in de Mensenrechtenraad is samenwerking met Indonesië en Bangladesh van groot belang.

In enkele gevallen kon mede dankzij de inzet van EU-lidstaten toch vooruitgang worden geboekt. Zo werd de resolutie *Strengthening the role of the United Nations in the promotion of democratization and enhancing periodic and genuine elections* met consensus aangenomen in de AVVN. In deze resolutie is een verwijzing opgenomen naar non-discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit. Een mijlpaal binnen het New Yorkse VN-werk, waar Nederland als covoorzitter van de *UN LGBTI Core Group* nauw bij betrokken is geweest. Slechts één andere resolutie in de AVVN verwijst specifiek naar *Sexual Orientation and Gender Identity (SOGI)*, namelijk de resolutie '*extrajudicial executions*'. De steun van de de VS liet zich hier nadrukkelijk voelen.

Belangrijke besluiten

Mede dankzij intensieve diplomatieke inspanningen, kon in 2021 een reeks belangrijke besluiten worden genomen. Dit betrof onder andere:

- Een nieuw mandaat voor een speciaal rapporteur voor de monitoring van de mensenrechtensituatie in Afghanistan, ondersteund door extra OHCHR experts.
- Continuering van het werk van de onderzoeksmechanismen naar ernstige mensenrechtenschendingen en schendingen van internationaal humanitair recht in Syrië, Libië en Zuid-Soedan.
- Consensus-aanname van door Nederland geleide resolutie inzake *Child, Early and Forced Marriage*, met sterke, nieuwe kaders met betrekking tot lichamelijke integriteit en autonomie, partnerkeuze en reproductieve rechten.

Europese Unie

De Europese Unie blijft helaas niet gevrijwaard van druk op mensenrechten, democratie en rechtstaat. Illustratief daarvoor is dat de Europese Unie in 2021 geen consensus bereikte over een gezamenlijke verklaring waar de Mensenrechtenraad de ernstigste mensenrechtensituaties behandelt. De verklaring werd uiteindelijk uitgesproken door het inkomend EU-voorzitterschap namens 26 EU lidstaten. Landensituaties die aan de orde werden gesteld waren onder meer Rusland, China, Egypte, Turkije, Ethiopië, Filipijnen, Belarus en Afghanistan.

⁸ Omwille van de leesbaarheid wordt Nederland aangehouden. Echter, in VN gremia wordt namens het Koninkrijk der Nederlanden gehandeld.

Vanuit Nederlands perspectief komt de EU onvoldoende sterk voor de dag op de thema's gendergelijkheid en aanverwante kwesties zoals seksuele oriëntatie en gender identiteit (SOGI), veelomvattende seksuele voorlichting, en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR). Enkele EU-lidstaten voeren op deze thema's een beleid waarin geen plaats is voor gelijke rechten voor LHBTIQ+ en keuzevrijheid voor vrouwen en meisjes.

Alleen dankzij een actieve diplomatieke samenwerking met gelijkgezinde lidstaten, kon achteruitgang van de EU-inzet in VN-mensenrechtenfora worden voorkomen. Zeker gezien de tegendruk en uitdagingen om EU-consensus te bewaren is het bemoedigend dat in de verschillende resoluties over de positie van vrouwen en meisjes, taal over gendergelijkheid en SRGR kon worden behouden. Ook werd in AVVN-verband en de MRR het belang van gendergelijkheid en SRGR benadrukt in drie breed gesteunde *cross regional statements*.

Gezien de nationale posities van enkele lidstaten is het ook positief dat de Europese Commissie steun van 25 EU lidstaten kreeg om het *Gender Action Plan III* te implementeren. Hierdoor blijft de EU internationaal leidend in het ondersteunen van initiatieven die zich richten op het bevorderen van een gendergelijke wereld. In algemene zin geldt echter dat het komen tot een EU-positie op het gebied

van gendergelijkheid steeds meer inspanning vergt, die nuttig besteed zou kunnen worden voor het vergaren van steun bij derde landen.

Inzet Mensenrechtenambassadeur en Speciaal Gezant Religie en Levensovertuiging

Mensenrechtenambassadeur Bahia Tahzib-Lie en Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging (SGRL) Jos Douma spelen een belangrijke rol in het bevorderen van het mensenrechtenbeleid. De inzet van de SGRL wordt toegelicht onder het thema vrijheid van religie en levensovertuiging.

Mensenrechtenambassadeur

De mensenrechtenambassadeur stelde het toenemend autoritarisme en de druk op mensenrechten en de rechtsstaat stelselmatig aan de orde in publieke verklaringen, bilaterale gesprekken, interviews en speeches. Om deze trends een stevig tegengeluid te bieden trok ze regelmatig gezamenlijk op met gelijkgezinde Europese mensenrechtenambassadeurs en de EU Speciaal Vertegenwoordiger voor mensenrechten. Op initiatief van Nederland werd de samenwerking binnen dit netwerk in 2021 verder versterkt. Dit resulteerde onder andere in 26 gezamenlijke verklaringen op sociale media, waarin ze zich bijvoorbeeld uitspraken over internet *shutdowns*, en aanvallen op mensenrechtenverdedigers en journalisten.

Mensenrechtenambassadeur Bahia Tahzib-Lie ging tijdens haar bezoek aan Saudi-Arabië langs bij een Signify LED lampen fabriek (Philips), de eerste all female factory van het land, waar vrouwen kunnen rekenen op transport van en naar het werk en een dagverlof voor kinderen. Met de vrouwen sprak zij over de toekomst van all-female fabrieken en de mogelijkheid van gemende fabrieken.

Vanwege COVID-19 werden veel bezoeken en gesprekken die in 2021 op de planning stonden virtueel gedaan. De mensenrechtenambassadeur nam deel aan diverse multilaterale bijeenkomsten en bracht virtuele 'landenbezoeken' aan Saudi-Arabië, Bangladesh, Tanzania, Hongarije, Democratische Republiek Congo, Canada, Venezuela, Estland, Letland, Litouwen, Zimbabwe en Centraal-Amerika. Daarnaast bracht ze een fysiek bezoek aan Polen, Kazachstan, Saudi-Arabië en Slowakije. Tijdens volwaardige landenbezoeken spreekt de mensenrechtenambassadeur zowel met autoriteiten als het maatschappelijk middenveld, met als doel de naleving van mensenrechten te bevorderen. Hierbij gaat het niet alleen om het overbrengen van zorgen en kritiekpunten, maar ook om het verkennen van mogelijkheden om de bilaterale relaties op het terrein van mensenrechten en samenwerking in multilateraal kader te versterken.

Een belangrijk onderdeel van het werk van de mensenrechtenambassadeur is de dialoog met de samenleving (zowel in Nederland als het buitenland) om de zichtbaarheid, effectiviteit en maatschappelijk draagvlak van het Nederlandse mensenrechtenbeleid te verbeteren. Zo nam de mensenrechtenambassadeur in 2021 het initiatief om een tour langs de Nederlandse Shelter Cities te starten en bezocht ze universiteiten in Nederland en buitenland.

Verder sprak Bahia Tahzib-Lie bij de start van het Platform Gemeenten en Mensenrechten, georganiseerd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Ook sprak ze regelmatig met het Breed Mensenrechtenoverleg, een netwerk van 17 in Nederland gevestigde mensenrechtenorganisaties, over het mensenrechtenbeleid en specifieke landensituaties. Op 10 december, Internationale Mensenrechten-dag, gaf de mensenrechtenambassadeur de Max van der Stoellezing, waarin ze opriep tot een jaarlijkse *Human Rights Week*. Een week waarin academici, activisten, rechters, advocaten, parlementariërs, ambtenaren, studenten en ieder ander die een passie heeft voor mensenrechten, samenwerken om het bewustzijn over mensenrechten te verbeteren, een dialoog over mensenrechten aan te wakkeren en mensenrechten wereldwijd te bevorderen.

Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging

Ook de Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging (SGRL) heeft als gevolg van de Covid- pandemie niet zijn voorziene programma van landenbezoeken kunnen afwerken. Zijn rol kreeg echter een bijzondere wending toen hem werd verzocht voorzitter te worden van de *International Religious Freedom and Belief Alliance* (IRFBA)⁹, een verband van nu 35 landen die zich inzetten voor de bevordering van vrijheid van religie en levensovertuiging (FoRB). Samen met stuurgroepleden Australië, Brazilië, Verenigd Koninkrijk en Verenigde

Speciaal Gezant voor religie en Levensovertuiging Jos Douma was op bezoek bij kardinaal Ayuso Guixot.

⁹ <https://www.state.gov/international-religious-freedom-or-belief-alliance/>

Staten heeft hij de jonge alliantie geconsolideerd en zich laten uitspreken over onder andere religieuze minderheden in Afghanistan, het lot van Yezidi vrouwen en meisjes en de vaak moeilijke positie van Jehova's getuigen. Ook organiseerde Jos Douma, aansluitend aan het Ministers Forum van de IRFBA een (virtuele) bijeenkomst over de veertigste verjaardag van de (VN) "Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief". Als voorzitter heeft hij ook in Washington een bijeenkomst van vooral Amerikaanse belangenorganisaties toegesproken over de uitdagingen van het recht van vrijheid op religie en levensovertuiging binnen het buitenlands beleid. Tenslotte startte hij, samen met Australië, een initiatief tot afschaffing van de doodstraf op godslastering en afvalligheid ('blasfemie' en 'apostasie'). Hoewel er nog steeds onvoldoende draagvlak is voor een VN resolutie voor het afschaffen van de doodstraf op blasfemie en afvalligheid, bleef Nederland zich binnen verschillende politieke fora zoals de mensenrechtenraad inspannen voor het afschaffen hiervan. Hiermee is deels uitvoering gegeven aan motie Segers (Kamerstuk 35719 nr 7).

De gezant organiseerde diverse virtuele bijeenkomsten waar medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken

spraken over de rol van religie in hun werk en op de posten. Daarnaast nam hij deel aan diverse vormen van religieuze dialoog, bijvoorbeeld in het kader van het Italiaanse voorzitterschap van de G20, van "Religions for Peace" en het "Transatlantic Policy Network on Religion and Diplomacy".

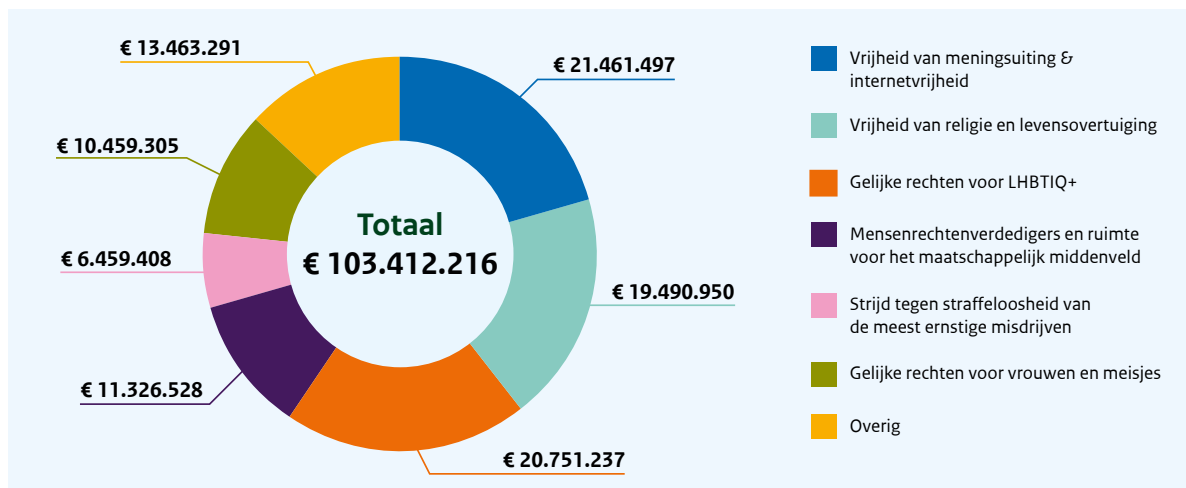
Thematische inzet

Nederland geeft binnen het mensenrechtenbeleid speciale aandacht aan zes thema's; vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor LHBTIQ+, mensenrechtenverdedigers, de strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven en gelijke rechten voor vrouwen en meisjes. De Nederlandse beleidsinzet en de inzet van het mensenrechtenfonds richten zich met name op deze thema's. Deze inzet wordt vormgegeven vanuit Den Haag en veelal uitgevoerd door maatschappelijke organisaties en de Nederlandse ambassades. De ambassades volgen nauwgezet de ontwikkelingen in een land en zijn daarom het best geëquipeerd om de bilaterale programma's vorm te geven. Daarnaast worden landenbezoeken en bilaterale gesprekken van bewindspersonen ingezet om mensenrechtenthema's aan de orde te stellen. De komende hoofdstukken gaan in op de resultaten per thema.

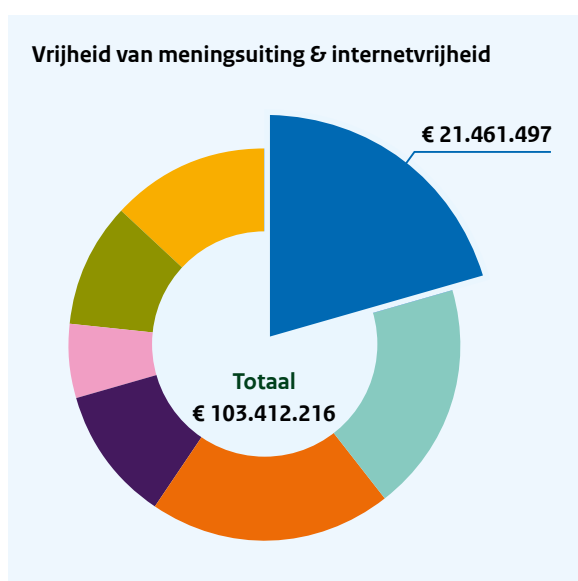
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van alle fondsen)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	21.461.497
Vrijheid van religie en levensovertuiging	19.490.950
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	20.751.237
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	11.326.528
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	6.459.408
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	10.459.305
Overig	13.463.291
TOTAAL	103.412.216

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van alle fondsen)

2. Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid

Uitgelichte resultaten 2021:

1. 541 journalisten in nood werden geholpen door noodfondsen.
2. Steun aan meer dan 7.000 individuen en meer dan 1.100 organisaties op het gebied van digitale veiligheid.

De context waarin journalisten hun werk moeten doen is de afgelopen jaren steeds gevaarlijker geworden door de wereldwijde opkomst van autoritaire regimes, digitale ontwikkelingen en politieke polarisatie. Onafhankelijke mediaoutlets worden geblokkeerd, *internet shutdowns* nemen toe en desinformatie verspreidt zich snel. Aanvallen op media en journalisten (fysiek, digitaal en juridisch) zijn aan de orde van de dag. Vrouwelijke journalisten worden geconfronteerd met een dubbele last: ze worden aangevalen omdat ze journalist zijn en vrouw. Deze aanhoudende bedreigingen resulteren vaak in zelfcensuur. Dit is alarme- rend, omdat mediavrijheid en toegang tot onafhankelijke informatie cruciaal is.

Democratieën kunnen niet overleven en bloeien zonder vrije, onafhankelijke en pluralistische media. Daarom zet Nederland zich blijvend in voor het bevorderen van toegang tot informatie, ook via een vrij, open en veilig internet. Daarnaast zet Nederland in op het vergroten van de veiligheid van journalisten wereldwijd, met bijzondere aandacht voor vrouwelijke journalisten. Verder streeft Nederland naar pers- en mediavrijheid, inclusief een divers, open en pluriform medialandschap.

Journalisten filmen terugtrekking van het leger in Oost-Oekraïne
©Scott Petersen – Getty Images

Bescherming van journalisten en mediawerkers

Het jaar 2021 was een alarmerend jaar voor de veiligheid van journalisten over de hele wereld¹⁰. Naast de aanvallen die journalisten dagelijks ondervinden, enkel vanwege het werk dat ze doen, hebben de COVID-19-pandemie en vele politieke crises hun toch al kwetsbare en onzekere werkomstandigheden verergerd. In Myanmar namen aanvallen op mediaprofessionals enorm toe sinds de staatsgreep. Sinds het land weer onder het bewind van de autoritaire militaire junta kwam te staan, werd een groot aantal journalisten zonder proces opgesloten of gearresteerd voor het verspreiden van “nepnieuws”. Talloze journalisten werden gedwongen Myanmar te verlaten.

In Ethiopië zijn sinds het begin van de burgeroorlog tussen de federale regeringstroepen en het *Tigray People's Liberation Front*, legio journalisten gearresteerd. Strenge noodwetten

¹⁰ Freedom House – Freedom in the World 2022: [The Global Expansion of Authoritarian Rule](#). RSF 2022 INDEX is nog niet uit. Bron wordt later toegevoegd. Annual report of the partners of the Safety of Journalists platform Council of Europe,

zijn van kracht geworden en schendingen van de persvrijheid nemen toe. In Nicaragua heeft de regering onder leiding van Daniel Ortega zijn aanvallen op de media verergerd. Het weekblad *Confidencial* werd gesloten en er kwam een lijst met 100 journalisten die als ‘terroristen’ worden beschouwd.

Een van de meest zorgwekkende situaties ontstond in Afghanistan. Sinds de overname door de Taliban zijn de omstandigheden voor mediawerkers en journalisten dramatisch verslechterd. Gerichte achtervolgingen, ernstige bedreigingen, onderdrukking en censuur zijn dagelijkse realiteit. Een groot aantal journalisten is het land ontvlucht. Veel meer journalisten en hun familieleden bevinden zich nog steeds in levensbedreigende situaties.

Nederland zette zich in voor de veiligheid van journalisten, onder andere via steun aan noodfondsen. Zo werd via het *Reporters Respond* noodfonds van de Nederlandse organisatie Free Press Unlimited (FPU), directe noodhulp verleend aan 346 journalisten (en meer dan 200 familieleden) die gevaar liepen. Door de crisissituaties in Afghanistan en Myanmar ging bijna 50 procent van de steun naar journalisten in Azië. De primaire hulp die werd verleend, was voor tijdelijke verhuizing, ondersteuning van levensonderhoud en gezinsondersteuning.

Het *Legal Defense Fund* van FPU ondersteunde in 2021 in totaal 195 zaken. In 68 gevallen werd directe ondersteuning gegeven en via het FPU netwerk van lokale partners werden nog eens 127 journalisten ondersteund. Het *Legal Defense Fund* staat journalisten bij die strafrechtelijk worden vervolgd op basis van laster, vermeende relaties met terroristische groeperingen, verstoring van de openbare orde of cybercriminaliteit (zoals het verspreiden van “nepnieuws” of verkeerde informatie volgens overheidsvoorschriften). Het stelt deze professionals in staat zich bij de rechtbank te laten vertegenwoordigen om een aanklacht te voorkomen, zich te verdedigen tegen aanklachten of, in gevallen waarin een journalist is vastgehouden, om voorwaardelijke invrijheidstelling te bewerkstelligen.

Daarnaast heeft het *Legal Defense Fund* ook een groot aantal journalisten ondersteund die worden geconfronteerd met willekeurige arrestatie, detentie of gevangenschap. Ten slotte heeft het *Legal Defense Fund* ook bijstand kunnen verlenen in gevallen waarin journalisten (en hun families) de kosten van gerechtelijke procedures of honoraria niet kunnen dekken of hun inkomen wegviel door juridische problemen. Sinds de oprichting in 2018 heeft het *Legal Defense Fund* 626 zaken rechtstreeks ondersteund.

Ook via ambassades wordt gewerkt aan de veiligheid van journalisten. Afgelopen najaar heeft Ambassade Mexico in nauwe samenwerking met UNESCO een seminar georgani-

seerd voor onderzoeksjournalisten. Dit had tot doel vrouwelijke onderzoeksjournalisten uit geheel Mexico instrumenten te bieden om op een veilige manier hun werk te doen, hetgeen gezien de vele bedreigingen van en moorden op journalisten in Mexico niet vanzelfsprekend is. Het seminar gaf journalisten uit m.n. de noordelijke grensstreek de kans om op een laagdrempelige manier hun ervaringen te delen en te leren van specialisten, aan de hand van praktische tips en protocollen.

Noodfondsen voor veiligheid online

Het ministerie van Buitenlandse Zaken is de grootste donor van het *Digital Defenders Partnership* (DDP). DDP richt zich op de digitale veiligheid van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties. Mensenrechtenverdedigers die digitaal worden bedreigd, lopen ook grote kans slachtoffer te worden van lastercampagnes, smaad, juridische aanklachten of zelfs fysieke aanvallen. Daarom werkt DDP nauw samen met andere maatschappelijke organisaties. Gezamenlijk kunnen ze meer veiligheid bieden, ook op het gebied van juridische ondersteuning en fysieke veiligheid. In 2020 heeft DDP samen met haar strategische partners meer dan 7.000 individuen en meer dan 1.100 organisaties kunnen steunen.

DDP biedt niet alleen materiële steun zoals nieuwe, veilige computer hardware, maar ook ondersteuning op het gebied van veilig digitaal werken. Het partnerschap ontwikkelt hulpmiddelen zodat individuen en organisaties zichzelf digitaal veilig kunnen houden. Zo steunt DDP een team “*Digital Integrity Fellows*” dat maatschappelijke organisaties intensief begeleidt in het implementeren van maatregelen voor digitale veiligheid. Verder beheert het partnerschap de online *Digital First Aid Kit*, een online website waar mensenrechtenverdedigers eerste hulp kunnen krijgen bij digitale aanvallen. Deze laatste website is in 2020 vertaald in drie nieuwe talen, zodat de eerste hulp nu in tien talen beschikbaar is.

Internationale Coalities

Media Freedom Coalition (MFC)

Door het lidmaatschap van de MFC werkt Nederland samen met een diverse groep gelijkgezinde landen op de thema’s persvrijheid en vrijheid van journalisten. De coalitie is een breed partnerschap van meer dan vijftig landen uit verschillende delen van de wereld die samenwerken om te pleiten voor persvrijheid, het vergroten van de veiligheid van journalisten en het verantwoordelijk houden van degenen die journalisten in gevaar brengen. De MFC doet dit bijvoorbeeld door het uitbrengen van verklaringen en diplomatieke interventies in individuele zaken. Daarnaast bevordert de coalitie samenwerking tussen landen, het maatschappelijk middenveld en internationale organisaties.

In 2021 bracht de MFC verschillende verklaringen uit, zowel thematisch (bijvoorbeeld in het kader van *World Press Freedom*

Day), als over specifieke situaties in landen als Rusland, Belarus, China en Myanmar. Als lid van de Executive Group speelde Nederland een actieve rol binnen de coalitie: we droegen bij aan het ontwikkelen van een strategie voor de coalitie.

Freedom Online Coalition (FOC)

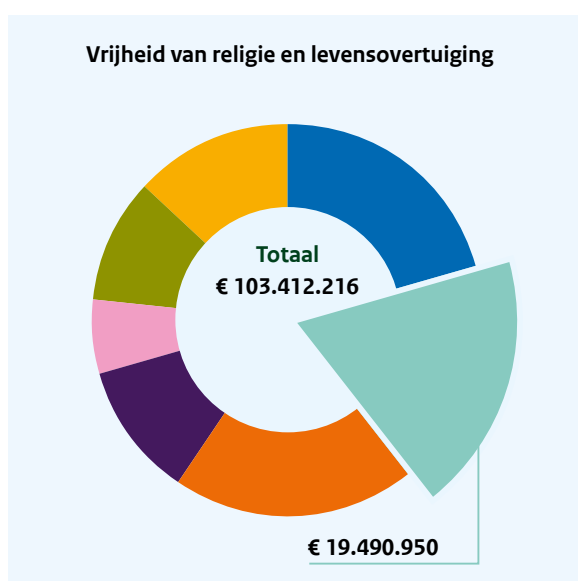
In 2021 werd het 10-jarige bestaan van de FOC tien jaar gevierd. Deze coalitie werd in 2011 door Nederland en de Verenigde Staten opgericht om online mensenrechten te promoten en te verdedigen. De FOC maakte zich de afgelopen jaren hard voor de erkenning dat mensenrechten zowel online als offline gelden, en dat een open, vrij en veilig internet essentieel is voor het nastreven van deze mensenrechten.

Tijdens de ministeriële bijeenkomst van de FOC in december 2021 werd de verklaring "*Helsinki Declaration - Towards a Rules-based, Democratic and Digitally Inclusive World*"¹¹ bekrachtigd. Deze ministeriële verklaring onderschrijft het belang van een gezamenlijke inzet voor online mensenrechten, het tegengaan van censuur en voor het maken van duidelijk afspraken rondom nieuwe technologieën.

Leden van de FOC onderstrepen de noodzaak dat nieuwe technologieën in hun werking en ontwerp niet indruisen tegen bestaande mensenrechten. Mede om deze reden was de FOC erg actief tijdens de onderhandelingen over de UNESCO *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence (AI)*. Deze onderhandelingen waren van groot belang, omdat eerdere discussies over de ethiek van AI tot nu toe altijd regionaal of sectoraal van karakter waren. Met de UNESCO aanbeveling is er nu een wereldwijd erkend kader, dat ook het belang van internationale mensenrechten onderstreept in de ontwikkeling en het gebruik van AI.

¹¹ [FOC-10th-Anniversary-Helsinki-Declaration-Towards-a-Rules-based-Democratic-and-Digitally-Inclusive-World.pdf](https://www.freedomonlinecoalition.com/10th-anniversary-helsinki-declaration-towards-a-rules-based-democratic-and-digitally-inclusive-world) (freedomonlinecoalition.com)

3. Vrijheid van religie en levensovertuiging

Uitgelichte resultaten 2021:

1. In Indonesië via diplomatieke inzet en projectsteun religieuze tolerantie bevordert, onder andere door het ontwikkelen van een counter narratief tegen conservatieve en extremistische berichtgeving en het faciliteren van dialoog.
2. In Burundi is bijgedragen aan de ontwikkeling van een inclusief curriculum voor het onderwijzen van de Islam aan jonge moslims. Het *human rights based* curriculum is onderwezen aan 9.885 Burundezen in 68 Moskeeën.

De wereldwijd toenemende druk op mensenrechten en democratie heeft ook een weerslag op de vaak toch al schrijnende situatie van religieuze minderheden. Daarom is blijvende aandacht voor het recht op vrijheid van religie en levensovertuiging van groot belang. Nederland maakt daarbij geen onderscheid tussen (non-)religieuze groeperingen en spant zich evenzeer in voor de verbetering van de situatie van christelijke minderheden als voor die van ongelovigen, bahá'ís, moslims, of andere religieuze groeperingen die kampen met discriminatie en vervolging. Hiermee uitvoering gevend aan motie Bisschop c.s (Kamerstuk 35719, nr 5).

Om wereldwijde discriminatie en vervolging van religieuze groeperingen te verminderen, richt Nederland zich op de implementatie en naleving van internationale normen. Daarnaast spant Nederland zich in voor een tolerant en inclusief religieus klimaat zowel in de maatschappij als binnen religieuze gemeenschappen. Ook draagt Nederland wereldwijd bij aan sterke internationale coalities ter bevordering van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Vrijheid van religie en levensovertuiging in Indonesië

Vrijheid van religie en levensovertuiging is in de Indonesische grondwet verankerd. Tegelijkertijd staat deze vrijheid in een overwegend Islamitisch Indonesië toenemend onder druk. Interreligieuze tolerantie, bijvoorbeeld voor christenen, neemt af. Hetzelfde geldt voor intra-religieuze tolerantie, waar onder andere de Ahmadiyya gemeenschap onder te lijden heeft. Onder invloed van de media neemt religieus conservatisme toe. Hoewel de regering Jokowi zich op nationaal niveau inzet om vrijheden voor de verschillende etnische en religieuze groepen te waarborgen, is er op lokaal niveau sprake van wetgeving die minderheden achterstelt, en intolerantie en sektarische conflicten in de hand werkt.

De Nederlandse ambassade is in gesprek met de Indonesische overheid over het versterken van mensenrechten in het algemeen, en de vrijheid van religie en levensovertuiging in het bijzonder.

De ambassade heeft zich het afgelopen jaar daarnaast met verschillende projecten en vanuit meerdere invalshoeken ingezet voor het versterken van religieuze tolerantie. Een project met een academische invalshoek onderzocht de verspreiding van extremistische en conservatieve boodschappen via nieuwe en oude media, en werkte actief samen met de overheid – waaronder het Ministerie van Religie – aan een counter-narratief. Een ander project bracht religieuze leiders, jongerengroepen en de nationale en de lokale overheid samen, om te bouwen aan tolerantie in van oudsher intolerante gebieden in Indonesië, bijvoorbeeld in Bogor en West-Sumatra. Dit leidde onder meer tot succesvolle lokale overlegstructuren en regionale en lokale actieplannen voor de bevordering van de vrijheid van religie en levensovertuiging.

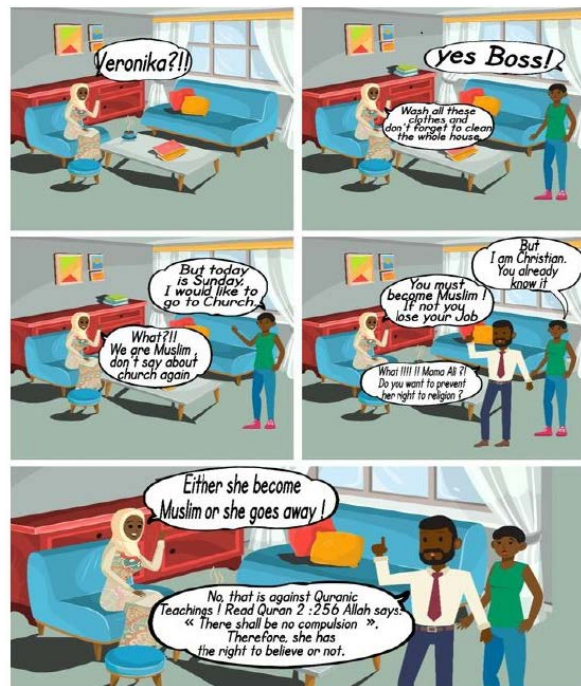
Een derde project richtte zich op het planten van tolerante zaadjes bij de jeugd, door hun docenten te trainen op tolerantie en daarmee het onderwijs meer inclusief te maken. Naast financiële steun participeert de ambassade waar mogelijk in activiteiten inzake vrijheid van religie en levensovertuiging. Waar nodig brengt de ambassade (lokale) overheidspartners aan boord. Ook dienen de diverse projecten als belangrijke informatiebronnen voor de ambassade.

Verbeterde implementatie van internationale verdragen op lokaal niveau

Om de naleving van internationale raamwerken, zoals het verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, op nationaal niveau te verbeteren, steunde Nederland een project van *Muslims for Progressive Values* (MPV) in Kenia en Burundi. Binnen dit project is in samenwerking met het *Africa Muslim Women Action Network* (AMWAN) in Kenia gewerkt aan verbeterde toegang van vrouwen tot religieuze rechtbanken. Enerzijds door middel van het vergroten van kennis van vrouwen en meisjes over (het claimen van) hun rechten binnen kadi rechtbanken. Anderzijds door de capaciteit van kadi rechtbanken te vergroten en daarmee de toegang voor vrouwen tot rechtbanken te verbeteren. Hierdoor zijn vrouwen beter in staat om zaken, zoals een scheiding en nalatenschap, voor de rechter af te dwingen. Bovendien heeft het project de roep om het benoemen van vrouwelijke rechters in Kadi-rechtbanken in Oost-Afrika vergroot.

In Burundi is een inclusief curriculum opgezet voor het onderwijzen van de Islam aan jonge moslims. Het curriculum is *human rights based* en is er op gericht om de houding ten aanzien van de vrijheid van religie en levensovertuiging en gelijke rechten voor vrouwen en meisjes te verbeteren. Het #IslamsForShe netwerk onderwees het curriculum in

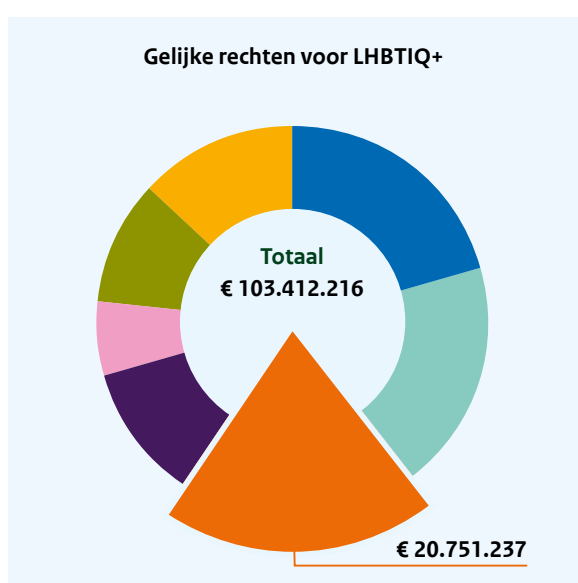
totaal aan 9885 Burundezen in 68 moskeeën. Bovendien maken 45 Imams gebruik van het inclusieve curriculum in hun Madrasa's en preken. Door jonge kinderen te voorzien van lessen over religieuze tolerantie en inclusieve waarden draagt Nederland bij aan de bevordering van inclusievere en tolerantere gemeenschappen op lokaal niveau.

Mama Ali denies her house girl to go to church because they don't belong to the same religion

In Burundi is een inclusief curriculum opgezet voor het onderwijzen van de Islam aan jonge moslims. Op de afbeelding een pagina uit Hoofdtuk 11 van het curriculum: *Freedom to belief*.

4. Gelijke rechten voor LHBTIQ+

Uitgelichte resultaten 2021:

1. Start strategische partnerschappen “Power of Pride” en “Free To Be Me”. Nederland bood ruim 69 miljoen euro steun aan LHBTI-gemeenschappen in 28 landen, waarmee Nederland de grootste LHBTIQ+-donor wereldwijd is.
2. Succesvolle inzet van de VN Core Group voor het vergaren van steun voor een expliciete referentie naar non-discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit (SOGI) in een resolutie over verkiezingen.

Landen en organisaties die zich inzetten voor de gelijke rechten van LHBTIQ+ personen vierden in 2021 een aantal grote successen. Zo decriminaliseerde Botswana relaties tussen paren van gelijk geslacht, stelde Canada een nationaal verbod op conversietherapie in en werd het huwelijk voor paren van gelijk geslacht opengesteld in Zwitserland en Chili. Ook stelden Duitsland, de Verenigde Staten, Italië en het Verenigd Koninkrijk een Speciaal Gezant aan voor de gelijke rechten van LHBTIQ+ personen.

Dankzij moedige LHBTIQ+ mensenrechtenverdedigers die dagelijks opkomen voor hun rechten, de inzet van maatschappelijke organisaties, diplomatieke inspanningen van gelijkgezinde landen en bewustwordingscampagnes, blijft de acceptatie van LHBTIQ+-personen op mondiaal niveau toenemen. Ook spreken steeds meer bedrijven, sportbonden en culturele instellingen zich uit tegen discriminatie van LHBTIQ+-personen (bijvoorbeeld tijdens het EK Voetbal in Hongarije) en nemen steeds meer organisaties deel aan Pride-activiteiten in het buitenland. Vanuit al deze actoren, verspreid over de wereld, klinkt de boodschap luid door: *no freedom until we are all equal*.

Tegelijkertijd is geweld, bestraffing op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit, discriminatie en uitsluiting voor veel LHBTIQ+-personen de dagelijkse realiteit. In 68 landen is nog sprake van strafbaarstelling van homo-seksualiteit of genderidentiteit; vijf landen kennen hiervoor de doodstraf¹². Het is schrijnend dat mensen in de 21^e eeuw nog steeds vervolgd (kunnen) worden om wie zij zijn en van wie zij houden. Hoewel het aantal landen met een strafbaarstelling afneemt zijn er ook landen waar nieuwe of nóg restrictievere anti-gender, SRGR, en wetgeving tegen LHBTIQ+ personen en maatregelen worden voorbereid. Dit gebeurt bijvoorbeeld in Guatemala en Ghana, maar ook binnen de Europese grenzen in landen als Polen en Hongarije. Dit gaat in tegen vastgestelde normen van het multilaterale- en mensenrechtensysteem dat voor Nederland zo belangrijk is. Tegelijkertijd toont de wereldwijde tegendruk op gelijke rechten voor LHBTIQ+ het belang aan van effectieve samenwerking, bijvoorbeeld via multilaterale en cross-regionale coalities, zoals de VN LGBTI Core Group, en de *Equal Rights Coalition* en het Nexus initiatief voor SRGR, waarin Nederland een actieve rol heeft.

Nederland staat pal voor de bescherming van de rechten en verworvenheden van de LHBTIQ+-personen, en blijft de gemeenschap wereldwijd steunen in woord en daad. De Nederlandse inzet richt zich op de afschaffing van strafbaarstelling van seksuele oriëntatie en genderidentiteit, het verminderen van discriminatie en geweld tegen LHBTIQ+-personen en het vergroten van de sociale acceptatie van LHBTIQ+-personen wereldwijd.

¹² Human Rights Watch: [Maps of anti-LGBT Laws Country by Country](https://www.hrw.org/reports/2019/04/01/maps-of-anti-lgbt-laws-country-by-country) | Human Rights Watch ([hrw.org](https://www.hrw.org))

Nederlandse steun aan LHBTIQ+ gemeenschappen

Bilateraal krijgt de Nederlandse inzet bijvoorbeeld vorm via financiële steun aan LHBTIQ+-organisaties, met Nederland als grootste wereldwijde donor van directe LHBTIQ+-financiering. Maar ook via de inzet van de Mensenrechten-ambassadeur en inspanningen van het postennetwerk richting overheden (soms zichtbaar, soms achter de schermen) om anti-LHBTIQ+-initiatieven te voorkomen of terug te draaien. Daarnaast is er toenemende aandacht voor samenwerking met het bedrijfsleven voor een meer inclusief beleid op de werkvloer. Hierop werkt Nederland intensief samen met de organisatie *Workplace Pride* en werd in samenwerking met OHCHR een praktische gids voor bedrijven ontwikkeld om zich internationaal in te zetten voor een meer inclusief beleid.

Een mooi voorbeeld van hoe steun tot resultaten kan leiden komt uit Kenia. Daar werkt Nederland al jaren aan het versterken van de intersekse beweging, via *government-to-government* capaciteitsversterking en financiële steun aan lokale intersekse organisaties. Mede dankzij deze steun is een intersekse taskforce binnen de Keniaanse overheid opgericht, is intersekse-diversiteit opgenomen in het Keniaanse schoolcurriculum (het enige land in Oost-Afrika waar dit het geval is), en zijn intersekse personen aange-

merkt als bevolkingsgroep in de nationale volkstelling. De steun aan de internationale intersekse beweging wordt voortgezet via de *Power of Voices* strategische partnerschappen “*Power of Pride*” en “*Free To Be Me*”. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan motie Hammelburg/Piri (Kamerstuk 35925 XVII, nr. 29).

Ook steunt Nederland, via COC Nederland, de capaciteitsopbouw van LHBTIQ+ organisaties in Oost-Europa en Centraal-Azië¹³. Dankzij deze financiële en technische ondersteuning zijn lokale organisaties de afgelopen jaren verder geprofessionaliseerd. Zo zijn er in deze regio's steungroepen opgezet voor LHBTIQ+-gemeenschappen, wordt psychosociale hulp geboden aan individuen en zijn er bijeenkomsten in *safe spaces* over onderwerpen als LHBTIQ+-ouderschap, LHBTIQ+ met autisme, en LHBTIQ+ met een handicap. Ook zorgen Pride-evenementen en de Internationale Dag tegen Homofobie, Bifobie, Transfobie en Interseksefobie (IDAHOT), voor grotere zichtbaarheid van de LHBTIQ+-gemeenschap in de regio's. Bij het trainen van lokale activisten is speciale aandacht voor het betrekken van bondgenoten (*allies*) uit het lokale en internationale bedrijfsleven, de media, lokale autoriteiten, politieke partijen en medische specialisten. Hiermee wordt de sociale acceptatie van LHBTIQ+ verder versterkt.

Het project van Outright Action International richt zich op het tegengaan van conversietherapie. Het project wordt met Nederlandse financiering uitgevoerd in Zuid-Afrika, Kenia en Nigeria.

Op deze foto: mensenrechtenverdedigers in dialoog over het tegengaan van conversietherapie in Zuid-Afrika.

¹³ Vanwege de veiligheid van activisten en organisaties in deze landen, wordt hierover niet op landenniveau gecommuniceerd.

Zoals aangegeven in het coalitieakkoord blijft het kabinet investeren in steun voor LHBTIQ+-bewegingen in Oost-Europa en Centraal-Azië. Hiermee voert het kabinet tevens een belangrijk onderdeel van het COC Regenboog-stembusakkoord uit¹⁴. Ook geeft het kabinet uitvoering aan de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 35925V, nr 27), door middelen beschikbaar te stellen voor LHBTIQ+ en vrouwen-rechten in Europa vanuit het Mensenrechtenfonds 2022-2027.

Multilaterale coalities

Onder Nederlands co-voorzitterschap is de VN LGBTI Core Group vorig jaar uitgebreid met Zuid-Afrika en Ierland. Nederland heeft de VN Core Group ook succesvol ingezet om steun te vergaren voor een expliciete referentie naar non-discriminatie op grond van SOGI in een resolutie over verkiezingen, waarmee de tweede New Yorkse resolutie met een SOGI-verwijzing een feit is. Tijdens de High Level Week van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

Non-binary queer model Myles poseert in de Amsterdam Rainbow Dress in Toronto. Deze jurk is gemaakt van de vlaggen van de 71 landen waar homoseksualiteit strafbaar is. Verschillende Nederlandse ambassades werkten mee aan de internationale tour van de jurk, met als doel het debat en bewustwording over LHBTIQ+ acceptatie te bevorderen.

¹⁴ COC Regenboog-Stembusakkoord 2021

organiseerde Nederland een *flagship event* over decriminalisering van seksuele oriëntatie en genderidentiteit als noodzaak om de duurzame ontwikkelingsdoelen te behalen. *Goodwill Ambassador* voor de Nederlandse Vereniging voor de VN, Nikkie de Jager, nam hier ook aan deel. De inzet van LHBTIQ+-boegbeelden en het betrekken van bondgenoten blijft belangrijk om het bereik te vergroten en daarmee sociale acceptatie te bevorderen.

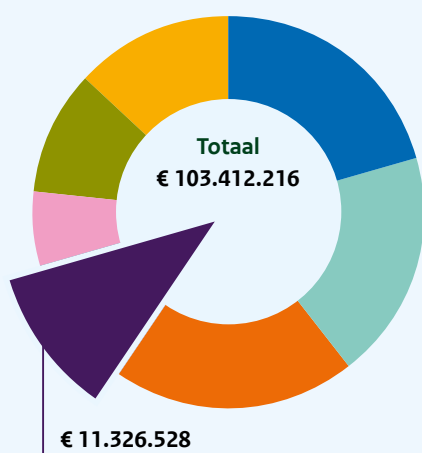
Ook behield Nederland zijn actieve rol in de *Equal Rights Coalition*, als covoorzitter van een werkgroep over diplomatie en lid van het adviserend comité en als co-voorzitter van de

VN LGBTI Core Group. Binnen de *Equal Rights Coalition* werd in 2021 een nieuwe 5-jarenstrategie gelanceerd, waarmee alle 42 leden zich onder meer hebben geëngagementeerd aan de gezamenlijke strijd voor decriminalisering van seksuele oriëntatie en genderidentiteit.

Ook binnen Europa blijft Nederland zich inzetten voor non-discriminatie principes voor LHBTIQ+-personen, bijvoorbeeld binnen het anti-discriminatie comité van de Raad van Europa en binnen de LGBTIQ subgroep onder de EU High-Level Group op non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit.

5. Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte

Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld

Uitgelichte resultaten 2021:

1. 22 mensenrechtenverdedigers uit 18 landen kregen tijdelijk onderdak in Nederland via het Shelter City programma.
2. Nederlandse financiering aan *Frontline Defenders* droeg bij aan hulp aan meer dan 2.000 mensenrechtenverdedigers in acute nood uit Afghanistan.

Het werk van mensenrechtenverdedigers en het maatschappelijk middenveld is onmisbaar bij de bescherming van mensenrechten en democratie. Mensenrechtenverdedigers steken hun nek uit, vaak met gevaar voor eigen leven. Ze staan op tegen onrecht, bijvoorbeeld door mensenrechtenschendingen te documenteren of door slachtoffers van schendingen bij te staan. Dit vergt moed en verdient steun. De bescherming van mensenrechtenverdedigers is daarom een belangrijke prioriteit binnen het mensenrechtenbeleid van het kabinet. Nederland zet zich in om de veiligheid en legitimiteit van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties te vergroten en een gunstig klimaat te creëren, waarin zij in veiligheid hun werk kunnen doen.

Holistische steun aan mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties

In 2021 nam de druk op mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties wereldwijd verder toe. Volgens *Freedom House* was Latijns Amerika opnieuw één van de gevaarlijkste regio's voor verdedigers van mensenrechten en democratie¹⁵. Waar electorale verschuivingen in sommige landen resulteerde in vooruitgang, leidde toenemend autoritarisme in andere landen tot een afname van de maatschappelijke ruimte – d.w.z. de mate waarin maatschappelijke organisaties zonder belemmeringen hun werk kunnen doen. Deze krimpende ruimte kenmerkte zich door toenemende juridische en administratieve restricties, intimidatie, bedreigingen en geweld, waardoor het werk van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers werd bemoeilijkt.

Via verschillende projecten zette de Nederlandse ambassade in San José zich in om mensenrechtenverdedigers in Midden-Amerika te beschermen en restricties en geweld die hen het werk onmogelijk maken te voorkomen. De ambassade steunde projecten die inzetten op het monitoren en voorkomen van de beperkende maatregelen die regeringen nemen, en concrete maatregelen nemen ter bescherming van mensenrechtenverdedigers in nood.

De ambassade steunde *The International Center for Not-for-Profit Law* (ICNL), een organisatie die in de regio monitort op restrictieve wetgeving en het maatschappelijk middenveld en de internationale gemeenschap op de gevaren van dergelijke wetgeving wijst. Daarbij hielp ICNL lokale organisaties door middel van voorlichting en juridisch advies om hun wettelijke verplichtingen beter te begrijpen en na te leven. Via een project van de NGO CIVICUS werd een online *toolkit* ontwikkeld die handvatten biedt aan lokale organisaties om de krimpende ruimte te navigeren. Deze webpagina bevat onder meer financieringsmogelijkheden, handleidingen en rapporten, workshops over veiligheid (fysiek, digitaal en juridisch), effectieve lobby mechanismen en instrumenten, en informatie over deelname aan nationale en internationale netwerken. De ambassade steunde ook projecten die mensenrechten-

¹⁵ Defending Latin American Human Rights and Democracy Activists: [Special_Report_LAC_HRDs_PDF_ENGLISH_Final_01262022.pdf](https://freedomhouse.org/publications/defending-latin-american-human-rights-and-democracy-activists) (freedomhouse.org)

verdedigers in nood hulp en trainingen bieden. Via het Shelter City project in San José werden 19 mensenrechtenverdedigers in nood tijdelijk opgevangen. Shelter City biedt mensenrechtenverdedigers steun op gebied van fysieke veiligheid, psychische gezondheid en welzijn en geeft hen de kans om tot rust te komen.

De financiering van deze en andere projecten ging gepaard met diplomatieke steun van de ambassade ter verbetering van de maatschappelijke ruimte en bescherming van mensenrechtenverdedigers, bijvoorbeeld door druk uit te oefenen op overheden en door zich publiekelijk uit te spreken. Middels deze inzet droeg de ambassade bij aan het behoud van de maatschappelijke ruimte en de veiligheid van mensenrechtenverdedigers.

Acute noodmechanismes: tijdelijke opvang voor mensenrechtenverdedigers in nood

Het wereldwijde klimaat van toenemende restricties, intimidatie, geweld en zelfs moord zorgen dat mensenrechtenverdedigers steeds vaker een beroep doen op noodhulpmechanismes. Nederland steunt verschillende noodmechanismes die hulp bieden in de vorm van onder andere veiligheidsmaatregelen, financiële noodsteun voor medische kosten of juridische bijstand en tijdelijk opvang op een veilige plek.

Zo steunde Nederland in 2021 *Frontline Defenders* om acute noodhulp aan meer dan 2.000 Afghaanse mensenrechtenverdedigers te bieden, na de val van Kabul. Nederland steunde bijvoorbeeld ook het Shelter City programma dat mensenrechtenverdedigers in nood tijdelijk opvangt. Dit programma biedt mensenrechtenverdedigers de kans op adem te komen, trainingen om hun fysieke en digitale veiligheid te verbeteren en psychosociale ondersteuning. Tot op heden zijn 400 mensenrechtenverdedigers in nood opgevangen in de Nederlandse en buitenlandse Shelter Cities. In 2021 kwamen, ondanks de COVID-19 inreisbeperkingen, 22 mensenrechtenverdedigers uit 18 landen naar Nederland.

Tijdelijke relocatie redt niet alleen levens, maar biedt mensenrechtenverdedigers ook de nodige ondersteuning om hun belangrijke werk met hernieuwde energie voort te kunnen zetten. Dit wordt door kandidaten van het Shelter City programma onderstreept. *“After return, I even became more active in the LGBTIQ+ community. Helping with organizing events and the sorts. Not only was I able to continue my work, I noticed I was also better able to cope with the stress of being an activist under our repressive regime.”* Een andere kandidaat gaf aan hoe het programma bijdroeg aan de zichtbaarheid, en daarmee de veiligheid van mensenrechtenverdedigers. *“After Shelter City, I feel seen by the international community. This sense of recognition*

has changed how we operate as an organization. We have now widened our reach internationally and our expertise is requested at international fora.”

Zoals eerder vermeld, startte de mensenrechtenambassadeur in 2021 een tour langs de Nederlandse Shelter Cities om ook lokaal het gesprek aan te gaan over het belang van mensenrechten en de steun aan mensenrechtenverdedigers te onderstrepen. Ze bezocht zes steden en zet haar tour in 2022 voort.

Aandacht voor de meest kwetsbare groepen

In 2021 behoorden mensenrechtenverdedigers die zich inzetten voor land-, milieu en inheemse rechten opnieuw tot één van de meest kwetsbare groepen. Volgens *Frontline Defenders* werden in 2021 358 moorden op mensenrechtenverdedigers gerapporteerd, waarvan 59% zich inzette voor land-, milieu- of inheemse rechten¹⁶. Het Nederlandse beleid en de projecten die Nederland steunt hebben specifieke aandacht voor de meest kwetsbare groepen mensenrechtenverdedigers, waaronder milieuactivisten. Zo vroeg Nederland in multilaterale fora structureel aandacht voor de nijpende situatie van deze activisten en werd opgeroepen tot betere bescherming.

Nederland steunde ook verschillende projecten die de veiligheid van milieuactivisten verbeterde. Zo verleende *Peace Brigades International*, ondersteuning aan 274 mensenrechtenverdedigers, met name klimaatactivisten en landrechtenverdedigers. Deze steun richtte zich op de verbetering van de fysieke veiligheid en het psychische welzijn van mensenrechtenverdedigers. Ook via de *Power of Voices* partnerschappen zet Nederland zich daarvoor in. Een voorbeeld hiervan is de *Green Livelihoods Alliance* waarin overheid en maatschappelijke organisaties, waaronder vertegenwoordigers van inheemse volkeren, als strategische partners gezamenlijk optrekken met als belangrijk doel het versterken van de (land)rechten van inheemse volkeren.

In 2021 werd het *Quick Response Fund* ingesteld om milieuactivisten in acute nood bij te staan, bijvoorbeeld met juridische steun of tijdelijke relocatie. De verschillende noodfondsen die vanuit het Mensenrechtenfonds werden gesteund, zoals het *Lifeline Consortium*, waren ook toegankelijk voor land- en milieurechtenverdedigers. Op deze manier werd uitvoering gegeven aan motie Kröger (Kamerstuk 31 239, nr. 354).

Diplomatieke steun voor individuele zaken

Er is ook aandacht voor individuele zaken van bedreigde mensenrechtenverdedigers. Zo spreekt Nederland zich in de Mensenrechtenraad – in Benelux verband – standaard uit tegen represailles richting mensenrechtenverdedigers die

¹⁶ Frontline Defenders Global Analysis 2021: [2021_global_analysis_-_final.pdf](https://frontlinedefenders.org/2021-global-analysis-final.pdf) (frontlinedefenders.org)

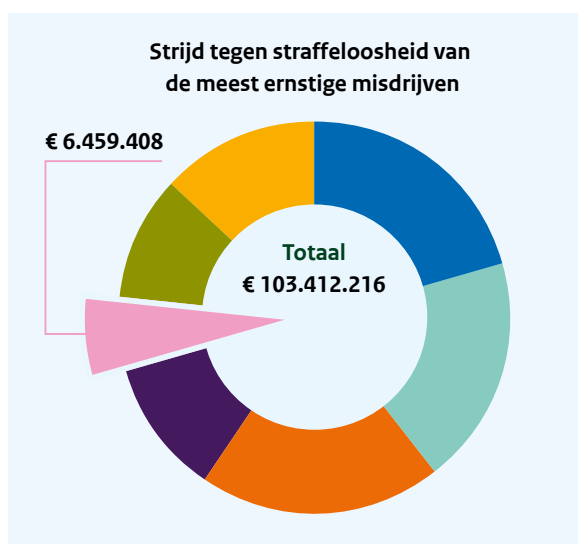
samenwerken met de VN, of dat in het verleden hebben gedaan. Nederland heeft bijvoorbeeld in 2021 aandacht gevraagd voor zaken uit Bahrein, Belarus, China, Cuba, Iran, Laos, Nicaragua, Saudi-Arabië en Turkmenistan. Ook de mensenrechtenambassadeur vroeg via sociale media – samen met andere Europese mensenrechtenambassadeurs – aandacht voor bedreigde mensenrechtenverdedigers uit Belarus, China, Filipijnen en Iran.

Via de jaarlijkse uitreiking van de Mensenrechtentulp wordt eveneens aandacht gevraagd voor de situatie van mensenrechtenverdedigers. Dit instrument is bedoeld om de zichtbaarheid en legitimiteit van mensenrechtenverdedigers te verbeteren. In 2021 werd de tulp door Minister Knapen uitgereikt aan Oegandese mensenrechtenadvocaat Nicholas Opiyo. In zijn speech benadrukte de Minister het belang van het werk van mensenrechtenverdedigers.

In 2021 werd de mensenrechtentulp uitgereikt aan Nicholas Opiyo. Hij vocht onder meer met succes de Oegandese anti-homoseksualiteitswet aan.

6. Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven

Uitgelichte resultaten 2021:

1. Door de Nederlandse financiële steun aan UNITAD kon psychologische hulp aan slachtoffers van ISIS in Irak worden gecontinueerd.
2. Door Nederlandse inzet kon het speciaal Tribunaal Libanon haar werk voortzetten.

“No peace without justice”: Nederland heeft dit motto het afgelopen jaar vaak doen klinken in het multilaterale stelsel, neergelegd in verklaringen en uitgesproken in speeches. Het motto kenmerkt de Nederlandse inzet in de strijd tegen straffeloosheid voor internationale misdrijven en grootschalige mensenrechtenschendingen. Dit is een prioriteit binnen het mensenrechtenbeleid. Dit gaat verder dan vervolging en berechting, en omvat ook documentatie, bewijsgaring en genoegdoening. Het afgelopen jaar heeft Nederland zich sterk gemaakt voor het belang van waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap voor ernstige mensenrechtenschendingen.

Nederland organiseerde in januari samen met de *International Commission of Jurists* een conferentie over de rol van (innovatieve) accountability mechanismen in de strijd tegen straffeloosheid. De conferentie heeft geleid tot twintig aanbevelingen¹⁷.

Steun aan UNITAD Irak: slachtoffers centraal

“At the heart of our strong pursuit for accountability and justice are the victims who have suffered and endured in silence.” – uit de Nederlandse verklaring door Permanent Vertegenwoordiger bij de VN Joke Brandt tijdens de UNITAD Special Event *The crimes of ISIL in Iraq: Delivering accountability through innovation and partnership* op 11 mei 2021.

Slachtoffers staan centraal in de Nederlandse inzet voor gerechtigheid. Het is bijvoorbeeld van groot belang dat zij in een veilige omgeving een getuigenverklaring kunnen afleggen, die kan dienen als bewijs in later te voeren juridische procedures. Daarom ligt de focus van de Nederlandse steun aan het UN *Investigative Team to Promote Accountability for Crimes Committed by Da'esh/ISIL* (UNITAD) op slachtofferondersteuning en getuigenbescherming. Door Nederlandse steun kon in 2021 de *Witness Protection and Support Unit* (WPSU) zijn werk voortzetten: het enige onderdeel binnen UNITAD dat psychologische hulp biedt aan slachtoffers in Irak.

Gerechtigheid voor Syrische burgers

“For all those Syrians affected by a decade of atrocities, accountability is long overdue, but not out of sight ... If we cannot be fast, we must be

¹⁷ The Future of Accountability Mechanisms: Report Launch: *The Future of Accountability Mechanisms – Twenty Recommendations* | International Commission of Jurists (icj.org)

adamant.” – uit de NL verklaring uitgesproken tijdens de 48ste Mensenrechtenraad in september 2021.

Marteling, de inzet van chemische wapens en bombardementen op ziekenhuizen en scholen; het leed van meer dan 11 jaar conflict in Syrië is niet te overzien. Nederland zet zich dan ook breed in voor de internationale berechting van misdaden begaan in en door Syrië. Nederland heeft in 2021 veel initiatieven en mechanismes gesteund die gerechtigheid voor slachtoffers proberen te bewerkstelligen. Van steun aan de VN bewijzenbank Syrië (het *International, Impartial and Independent Mechanism*, afgekort IIIM) tot de verlenging van het mandaat van de Syrische onderzoekscommissie in de Mensenrechtenraad. Hoewel over de processtrategie geen uitspraken kunnen worden gedaan, werden ook in 2021 stappen gezet in het kader van het Nederlandse initiatief om de Syrische staat onder het internationaal recht aansprakelijk te stellen voor grove mensenrechtenschendingen en foltering in het bijzonder. Canada heeft zich in 2021 ook bij de aansprakelijkheidstelling gevoegd.

Inzet in de Mensenrechtenraad

Het aantal VN-mandaten dat bijdraagt aan accountability is in 2021 toegenomen. In het licht van deze ontwikkelingen,

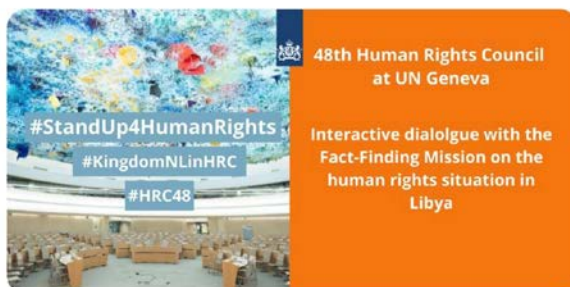

NL Mission in Geneva
@NLinGeneva

#KingdomNL thanks the Fact Finding Mission on #Libya for their findings. We support Libya's efforts to work towards #accountability & advance #HumanRights. Extension of the mandate of #FFMLibya at #HRC48 is important step to ensure full accountability.

bit.ly/2YvGIA

Vertaal Tweet

Nederland maakte zich in de VN-Mensenrechtenraad sterk voor de verlenging van het mandaat van de fact-finding mission voor Libië.

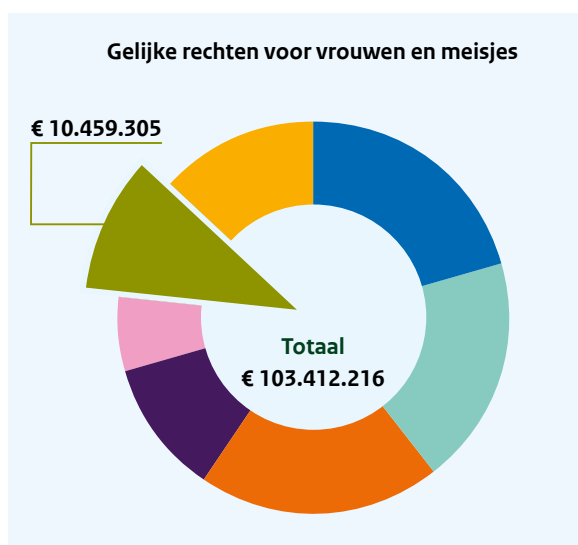
zette Nederland de steun aan de OHCHR Investigative Support Unit voort. Hiermee kon de Investigative Support Unit gedegen begeleiding bieden aan de oprichting van nieuw gemandateerde VN onderzoeksteams en pro-actiever reageren op noodsituaties in conflictgebieden in Jemen, Myanmar, Libië en Belarus.

Daarnaast zijn er, mede door de inzet van Nederland, sterke resoluties tot stand gebracht in de VN-Mensenrechtenraad, zoals de door Nederland en Duitsland gesponsorde resolutie van de VN Mensenrechtenraad van 13 oktober 2021. Hierin werd het mandaat van de *fact-finding mission* voor Libië met negen maanden verlengd. Nederland heeft zich in de VN-Mensenrechtenraad eveneens sterk gemaakt voor het onderzoeken en documenteren van geweld, aanslagen en internationale misdrijven in Afghanistan. Conform motie Piri (Kamerstuk 35925 V, nr. 29) heeft Nederland zich ingezet voor de oprichting van een bewijzenbank voor Afghanistan. Hiervoor bleek echter onvoldoende draagvlak te bestaan binnen de huidige samenstelling van de Mensenrechtenraad. Wel is mede door de inzet van Nederland en gelijkgezinde partners een Special Rapporteur voor Afghanistan ingesteld.

Speciaal Tribunaal Libanon

Nederland heeft het afgelopen jaar via verschillende kanalen bijgedragen aan het onafhankelijk en effectief functioneren van internationale hoven, tribunalen en de restmechanismen. Zo heeft Nederland zich als gastland en donor ingezet voor het Speciaal Tribunaal Libanon (STL), dat kampt met grote financiële tekorten. Door de inzet en extra financiële bijdrage van Nederland en andere donoren hoefde het STL in 2021 de deuren niet te sluiten. Het Speciaal Tribunaal kon zich richten op het afronden van de lopende hoofdzaak in hoger beroep en toewerken naar een restmechanisme.

7. Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes

Uitgelichte resultaten 2021:

1. Bijgedragen aan 20 journalistieke onderzoeksprojecten over systemische factoren van geweld tegen vrouwen en meisjes in Roemenië.
2. Nederland heeft bijgedragen aan een stevige tekst in de Mensenrechtenraad resoluties *Violence Against Women and Girls* en *Child, Early and Forced Marriage*.

In 2021 nam de repressieve druk op rechten voor vrouwen en meisjes, gendergelijkheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) verder toe. Daarnaast werden vrouwen en meisjes disproportioneel geraakt door de COVID-19 pandemie: het geweld tegen vrouwen en meisjes is toegenomen, de toegang tot essentiële gezondheidsdiensten is ingeperkt en onbetaalde zorgtaken nemen toe.

Nederland bleef in 2021 onverminderd inzetten op het verdedigen en bevorderen van gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, als centrale pijler in het buitenlandse mensenrechtenbeleid. De Nederlandse inzet focust op vier prioritaire thema's: het vergroten van vrouwelijk leiderschap en deelname van vrouwen aan (politieke) besluitvorming, economische zeggenschap en verbeterde economische positie van vrouwen, tegengaan van geweld

tegen vrouwen en meisjes, versterking van de rol van vrouwen in conflictpreventie en vredesopbouw en bescherming in conflict situaties.

Tegengaan van geweld tegen vrouwen en meisjes in Roemenië

In Roemenië steunde Nederland een journalistiek project dat geweld tegen vrouwen en meisjes documenteert. Het project heeft specifiek aandacht voor systemische factoren die geweld mogelijk maken en verergeren. Acht journalisten afkomstig van zes redacties in heel Roemenië hebben twintig onderzoeken uitgevoerd, zowel schriftelijk als in audiovisuele vorm. Drie van de gepubliceerde artikelen wonnen prijzen in de meest prominente journalistieke wedstrijd in Roemenië. De informatie die door het project werd onthuld, is nu opgenomen in officiële documenten over geweld tegen vrouwen en meisjes. Deze zijn ingediend bij de Raad van Europa en parlementaire groepen met het oog op wijziging van gerelateerde wetgeving. Nederland steunde in 2021 ook acht Roemeense organisaties die zich specifiek richten op jonge vrouwen en meisjes en bewustwording van hun rechten, het delen van ervaringen in een veilige omgeving en versterking van hun zelfvertrouwen en kritisch denken. Zo organiseerde de Apulum Forum Association in zeven steden workshops voor tieners en meisjes op middelbare scholen over journalistiek en het vertellen van (hun) verhalen.

Inzet in de VN-Mensenrechtenraad: resolutie *Violence Against Women and Girls* en *Child, Early and Forced Marriage*

Nederland heeft internationaal een voortrekkersrol als het gaat om seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) en zet daar met stille en luide diplomatie op in. Dankzij gecoördineerde en gezamenlijke inzet tegen de wereldwijde terugslag op vrouwenrechten zijn er ook in 2021 goede resultaten geboekt in de strijd voor behoud van internationale afspraken over deze thema's. Op sommige resoluties is er zelf voortgang geboekt.

Violence Against Women and Girls

Een mooi voorbeeld hiervan is de 47e zitting van de VN Mensenrechtenraad in Genève, die traditiegetrouw in het teken stond van gendergelijkheid en vrouwenrechten. Nederland wist als EU-onderhandelaar eenheid op de

resolutie *Violence Against Women and Girls* te behouden en kreeg alle 27-lidstaten aan boord voor co-sponsoring.

De resolutie stond in 2021 in het teken van het versnellen van de inspanningen om alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes uit te bannen, specifiek geweld tegen vrouwen en meisjes met een beperking. Belangrijke nieuwe elementen in de resolutie zijn onder andere het uitbreiden van de definitie van geweld tegen vrouwen en meisjes met sociale en economische schade. Daarnaast worden gedwongen sterilisaties, anticonceptie en abortussen als schadelijke praktijken gezien en gedwongen opnames als vorm van geweld geïdentificeerd.

Child, Early and Forced Marriage

Tijdens de 48ste zitting van de Mensenrechtenraad presenteerde Nederland namens een cross-regionale groep de resolutie *Child, Early and Forced Marriage (CEFM)*. Met de resolutie beoogde NL een bijdrage te leveren aan het voorkomen van de door de VN voorspelde 10-13 miljoen extra kindhuwelijken als gevolg van COVID-19 tot 2030. De resolutie kaart aan dat CEFM een mensenrechtenschending is en een barrière voor volledige, gelijkwaardige,

NL Mission in Geneva
@NLinGeneva

We strongly welcome the adoption of the resolution on child, early and forced marriage in times of crisis, including #COVID19, today at the Human Rights Council to #endchildmarriage! The core group thanks all the sponsors of this #HRC48 resolution.

Vertaal Tweet

Tijdens de 48ste Mensenrechtenraad presenteerde Nederland namens een cross-regionale groep de resolutie *Child, Early and Forced Marriage (CEFM)*.

effectieve en betekenisvolle participatie in economische, sociale, politieke en publieke leven van vrouwen en meisjes. Belangrijke nieuwe elementen in de resolutie betreffen onder andere uitbreiding van het recht zelf een partner te kiezen, het belang van seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten als een essentiële zorg tijdens crisissituaties. Ook wordt in de resolutie erkend dat ongelijkheid en systematische discriminatie van vrouwen en meisjes CEFM versterkt en moet worden tegengestaan. Staten worden opgeroepen om te werken aan onderliggende oorzaken van genderongelijkheid en CEFM; om lichamelijke integriteit, autonomie en *agency* van vrouwen en meisjes te beschermen, om alle vormen van geweld, inclusief seksueel en gender-gerelateerd geweld, intiem partner geweld en huwelijkse verkrachting tegen te gaan. Ook school-gerelateerd geweld en het vergroten van toegang voor vrouwen en meisjes tot onderwijs en ICT wordt aangekaart.

Steun voor vrouwenrechten, SRGR en LHBTIQ+ in Europa

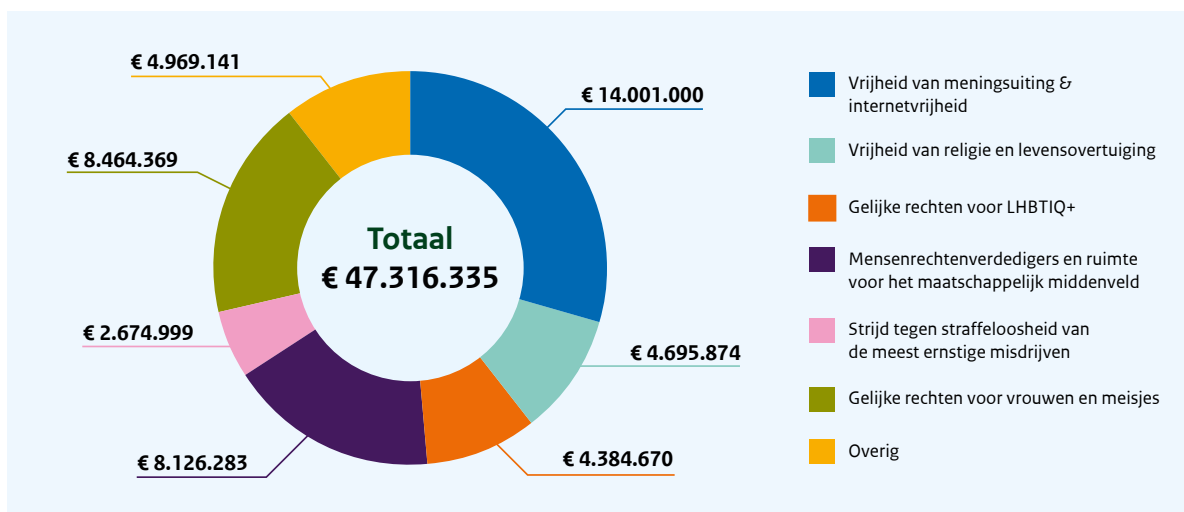
Via het Mensenrechtenfonds intensificeert Nederland, waar mogelijk, de steun aan projecten voor vrouwenrechten, SRGR en gelijke rechten voor LHBTIQ+ in Europa, waarmee uitvoering gegeven wordt aan de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 35925V, nr. 27). Deze steun is inclusief informatievoorziening over en advocacy voor toegang tot veilige abortus. Daarbij moet worden vermeld dat het fonds niet ter ondersteuning van individuen of abortusdiensten kan worden ingezet, enkel ter ondersteuning van organisaties. Gezondheidszorg is een verantwoordelijkheid van de lidstaten, maar binnen de EU kaders blijft Nederland het belang van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, inclusief veilige en legale abortus, actief uitdragen.

Bijlage: Overzicht uitgaven

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van Mensenrechtenfonds)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	14.001.000
Vrijheid van religie en levensovertuiging	4.695.874
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	4.384.670
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	8.126.283
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	2.674.999
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	8.464.369
Overig	4.969.141
TOTAAL	47.316.335

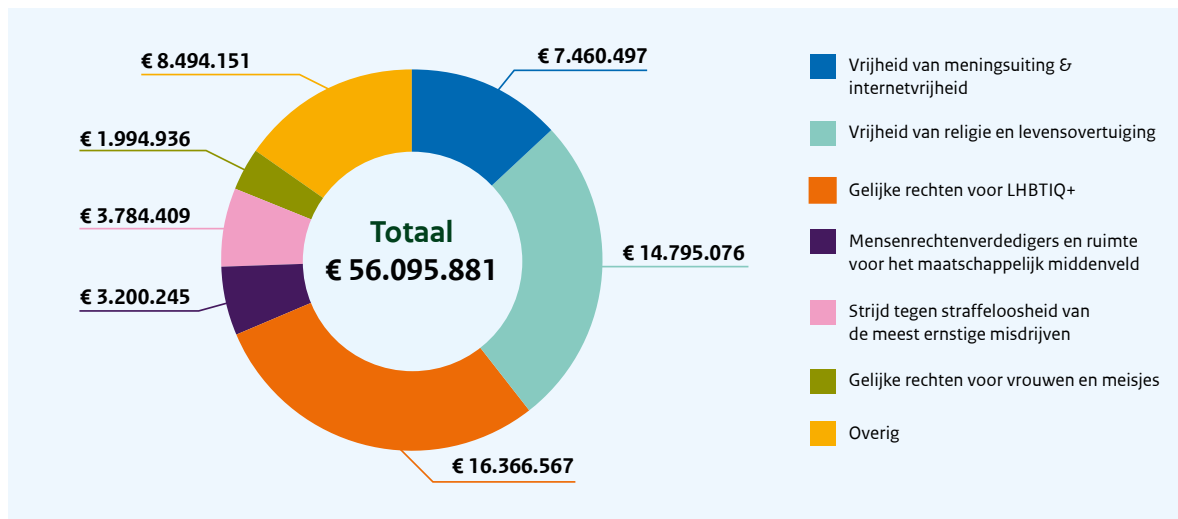
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van Mensenrechtenfonds)

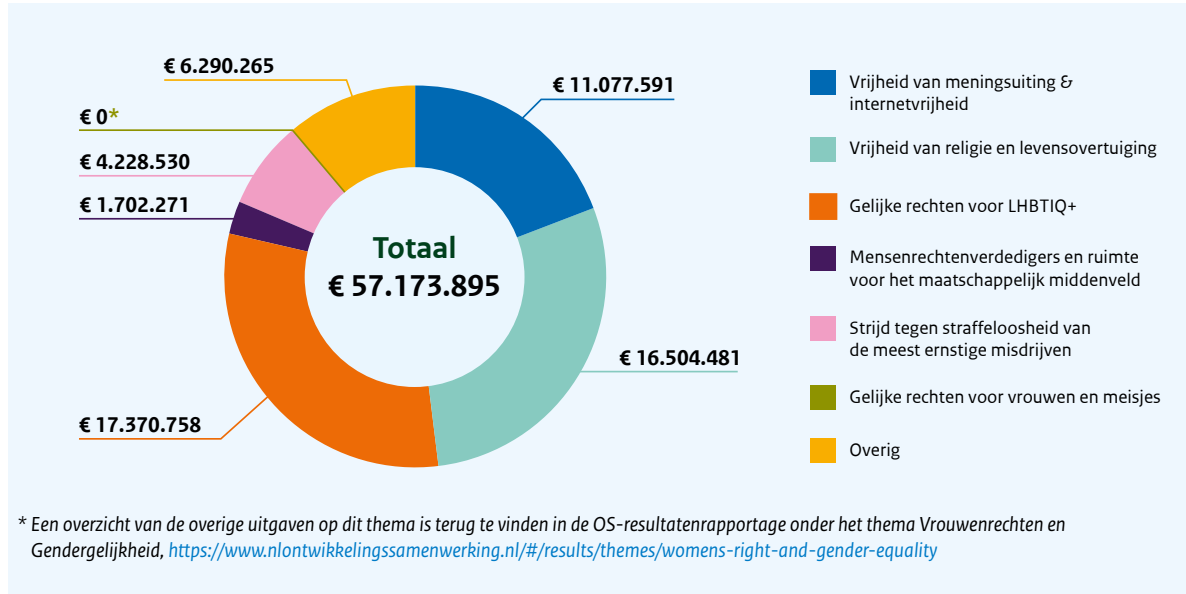
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van overige fondsen)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	7.460.497
Vrijheid van religie en levensovertuiging	14.795.076
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	16.366.567
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	3.200.245
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	3.784.409
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	1.994.936
Overig	8.494.151
TOTAAL	56.095.881

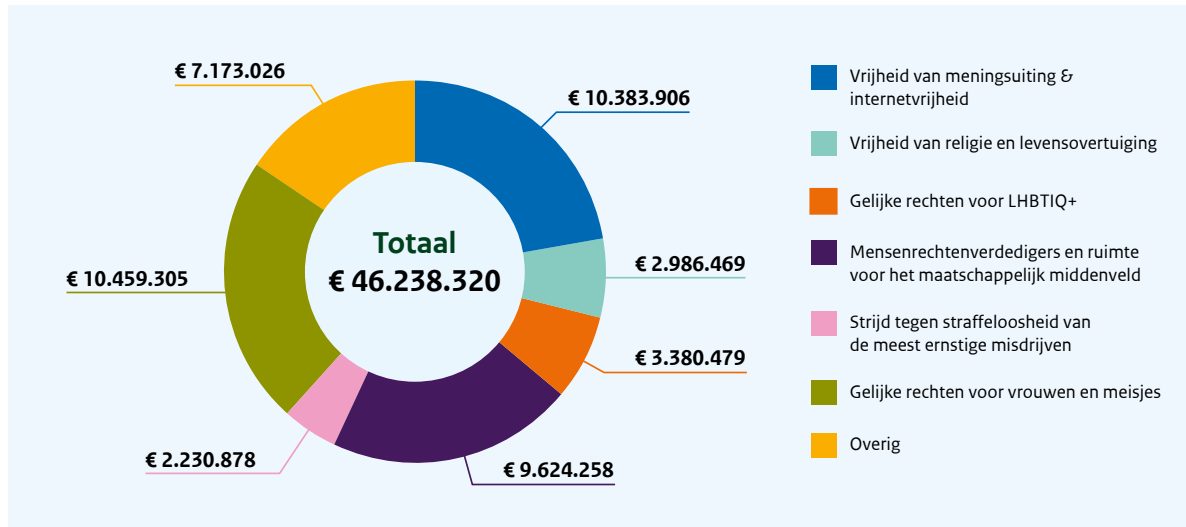
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van overige fondsen)

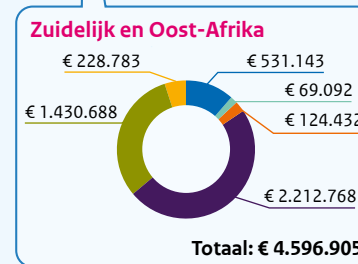
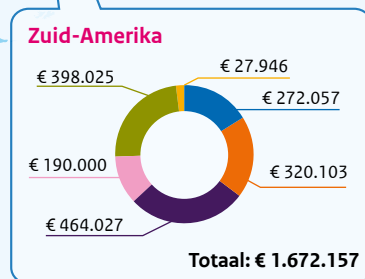
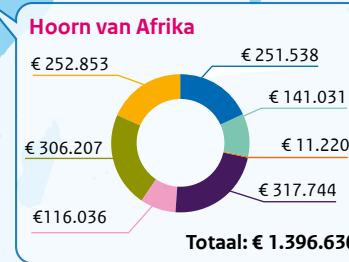
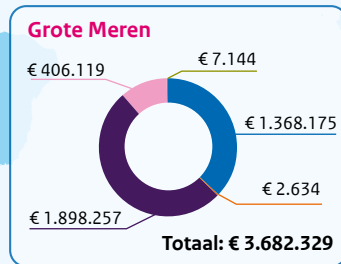
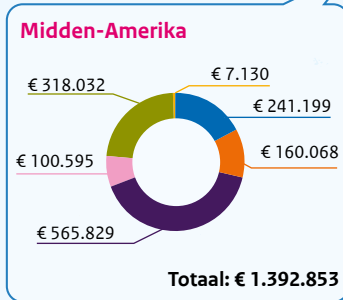
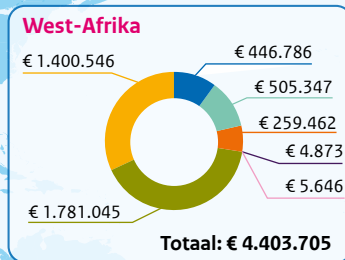
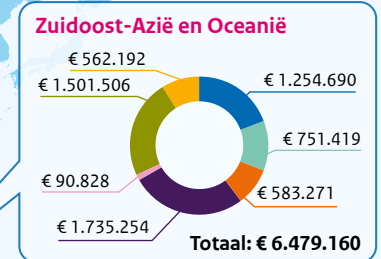
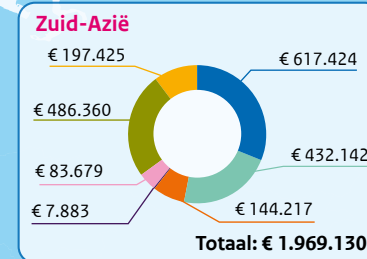
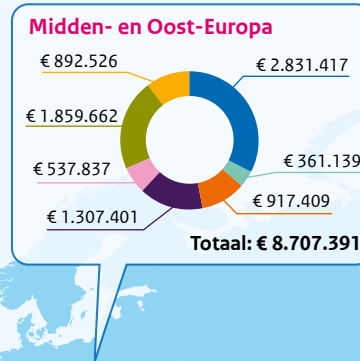
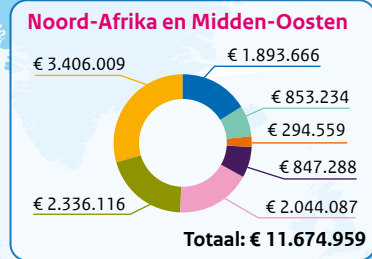
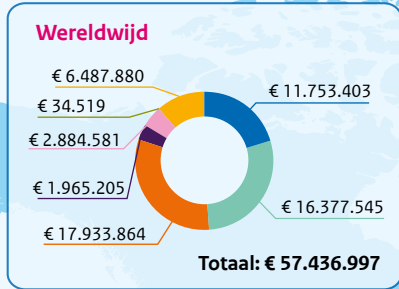
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van centraal gefinancierde uitgaven)

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van gedelegeerde uitgaven)

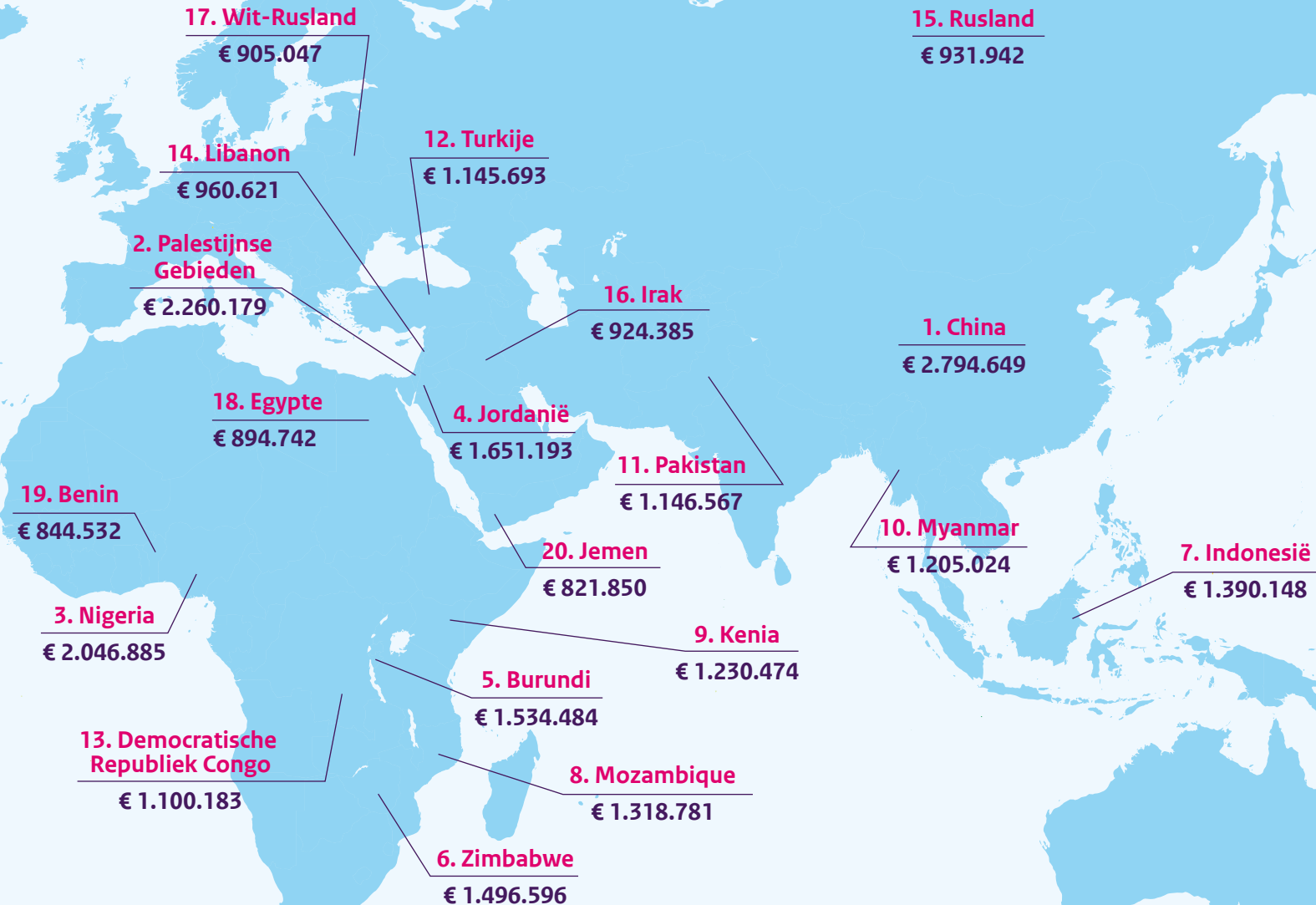
Totaal uitgaven per MR-prioriteit per regio (op basis van alle fondsen)

- Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid
- Vrijheid van religie en levensovertuiging
- Gelijke rechten voor LHBTIQ+
- Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld
- Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven
- Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes
- Overig

TOTAAL: € 103.412.216

Top 20 van landen met uitgaven op MR-prioriteiten (op basis van gedelegeerde uitgaven)

Top 20 van landen met uitgaven op MR-prioriteiten (op basis van gedelegeerde uitgaven).

	Uitgaven in euro's
1. China	2.794.649
2. Palestijnse Gebieden	2.260.179
3. Nigeria	2.046.885
4. Jordanië	1.651.193
5. Burundi	1.534.484
6. Zimbabwe	1.496.596
7. Indonesië	1.390.148
8. Mozambique	1.318.781
9. Kenia	1.230.474
10. Myanmar	1.205.024
11. Pakistan	1.146.567
12. Turkije	1.145.693
13. Democratische Republiek Congo	1.100.183
14. Libanon	960.621
15. Rusland	931.942
16. Irak	924.385
17. Wit-Rusland	905.047
18. Egypte	894.742
19. Benin	844.532
20. Jemen	821.850

Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colombo Mexico
Brislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koala Loempoe Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Muscat Dakar
khkolm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxemburg Dak
Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou Algiers Kin
ton St Petersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amsterdam Abeba
Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo New York Riyad
Makoto Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bomay Sofia To
Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka Antwerpen Sa
o Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao Paulo Pretor
Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago De Chile Tunis
Ankara Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José Rome Luxem
burg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Muscat Windhoek Ri
yad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boedapest Lusaka Fra
nfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakol Islamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riyadh Muscat Ka
oala Parijs Madrid Belgrado Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Ankara Antwerpen Brussel Washington Lusaka Wene
n Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver Ankara Barcelo
na Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm San José Manag
ua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Havana Berlijn
ng Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York Addis Abeba
ng York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Montreal Sofia Sy
dney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile Hamburg K
e Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Los Angeles M
ilaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg Sao Paulo Mexico Manilla Bangkok München Buenos Aires Sarajevo Ankara St Petersburg Sha
nghai Bagdad Jakarta Koala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicagos Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogotá Kopenha
gen Wenen Caracas Bern Koala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Quito Londe
n Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José Koeweit W
nen Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koeweit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar Es Salaam M
elbourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Maputo Am
man Bagdad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colombo Can
berra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koeweit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito Seoel Bangkok Wene
n La Paz Paramaribo Boekarest Sarajevo Koala Loempoeer Boekarest Kingston Algiers Stockholm Los Angeles Dubai Singapore Ankara Amman Canberra Bogotá Parijs La Paz Wene
n Pretoria Vaticaanstad Port Of Spain Houston Pretoria La Paz Istanboel Boedapest Hamburg Vancouver Dhaka Dubai Bangkok Ankara Algiers Khartoem Dubai Kobe Brussel Mexico
n Petersburg Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colombo Mexico
Brislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koala Loempoeer Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Muscat Dakar
 Stockholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxemburg Dak
 ar Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou Algiers
 ngston St Petersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amsterdam Ab
 a Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo New York Ri
 d Bamako Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bomay Sofia To
 ntono Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka Antwerpe
 ao Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao Paulo Pr
 is Managua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José Rome Lux
 nburg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Muscat Windho
 Riyad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boedapest Lusaka
 rnkfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakol Islamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riyadh Muscat
 ampala Parijs Madrid Belgrado Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Ankara Antwerpen Brussel Washington Lusaka
 enen Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver Ankara Bar
 ona Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm San José Ma
 gua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Havana Be
 n Hong Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York Addis Ab
 a New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Montreal Sofi
 ydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile Hambu
 Kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Los Ang
 Milaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg Sao Paulo Mexico Manilla Bangkok München Buenos Aires Sarajevo Ankara St Peterbur
 hanghai Bagdad Jakarta Koala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicagos Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogotá Kop
 hagen Wenen Caracas Bern Koala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Quito L
 den Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José Koew
 Wenen Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koeweit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar Es Sala
 n Melbourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Maputo Am
 an Bagdad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colom
 n Canberra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koeweit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito Seoel Bangk
 n Wenen La Paz Paramaribo Boekarest Sarajevo Koala Loempoeer Boekarest Kingston Algiers Stockholm Los Angeles Dubai Singapore Ankara Amman Canberra Bogotá Parijs La
 z Wenen Accra Vaticaanstad Port Of Spain Houston Pretoria La Paz Istanboel Boedapest Hamburg Vancouver Dhaka Dubai Bangkok Ankara Algiers Khartoem Dubai Kobe Bruss
 Mexico St Petersburg Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colomb
 a Dakar Bratislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koala Loempoeer Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Musc
 a Dakar Stockholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxe
 burg Dakar Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou
 Algiers Kingston St Petersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amste
 am Abeba Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo Ne
 ork Riyad Bamako Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bom
 Sofia Toronto Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka A
 nwerpen Sao Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao
 ulu Pretoria Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago De
 me Luxemburg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Musc
 Windhoek Riyad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boeda
 st Lusaka Frankfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakol Islamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riy
 th Muscat Kampala Parijs Madrid Belgrado Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Ankara Antwerpen Brussel Washing
 Lusaka Wenen Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver A
 ara Barcelona Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm Sa
 osné Managua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Ha
 n den Berlijn Hong Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York
 ldis Abeba New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Mont
 l Sofia Sydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile
 ngenge Kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Lo
 nburg Shanghai Bagdad Jakarta Koala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicagos Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogot
 Kopenhagen Wenen Caracas Bern Koala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Q
 uito Londen Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José
 eweit Wenen Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koeweit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar E
 laam Melbourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Mapu
 amman Bagdad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colo
 mbo Canberra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koeweit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito So
 n

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | Juli 2022